

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra bohemistiky

Bakalářská diplomová práce

**ROMÁNY TŘÍ MÁGŮ JIŘÍHO KARÁSKA
ZE LVOVIC**

The Trilogy Romány tři mágů of Jiří Karásek ze Lvovic

Adéla Hazuchová

(Česká filologie – Žurnalistika)

Vedoucí práce: Mgr. Jana Vraiová, Ph.D.

Olomouc 2013

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně
a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu.

Bakalářská diplomová práce má 117 011 znaků.

V Olomouci dne

.....

Velmi děkuji Mgr. Janě Vraiové, Ph.D. za odborné vedení práce, rady a vstřícné připomínky.

Obsah

1	Úvod.....	5
2	Jiří Karásek ze Lvovic a <i>Romány tři mágů</i> v myšlení o literatuře	7
3	Kompozice	16
3.1	Román Manfreda Macmillena.....	16
3.2	Scarabeus.....	18
3.3	Ganymedes	19
4	Postavy.....	21
4.1	Postava mága.....	21
4.1.1	Manfred.....	22
4.1.2	Marcel	24
4.1.3	Adrian.....	25
4.1.4	Jörn Moller – možný či nemožný mág?.....	26
4.2	Postava svedeného.....	27
4.2.1	Francis.....	27
4.2.2	Gaston	28
4.2.3	Oreste	29
4.2.4	Radovan.....	30
4.3	Ostatní postavy	31
4.3.1	Dvojníci Walter Mora a divo Cagliostro.....	31
4.3.2	Sainte-Croix	32
5	Motivy.....	33
5.1	Magická věc	33
5.1.1	Obraz.....	33
5.1.2	Prsten a obraz	34
5.1.3	Magická formule a socha	35
5.2	Motiv cizince.....	36
5.2.1	Neznámá milenecká dvojice	36
5.2.2	Šarmantní Angličan.....	37
5.3	Motivy homosexuality, třetího pohlaví	38
6	Topoi – Praha a Benátky	42
6.1	Praha magická	42
6.2	Benátky.....	45
7	Dobový kontext.....	47
7.1	Okultismus a dekadence	47
7.2	Dobová kritika	48
8	Žánrový kontext	52
9	Český literární kánon a <i>Romány tři mágů</i>	55
10	Závěr	59
	SEZNAM LITERATURY	65

1 Úvod

V této bakalářské diplomové práci se budeme zabývat třemi romány Jiřího Karáska ze Lvovic, autora spjatého jednak s českou dekadencí reprezentovanou časopisem *Moderní revue*, jednak s impresionistickou kritikou. *Román Manfreda Macmillena* (1907), *Scarabeus* (1908) a *Ganymedes* (1925), které jsou spojeny v trilogii s názvem *Romány tři mágů*, představují Karáskovo nejrozsáhlejší prozaické dílo. Karásek v trilogii uplatnil téměř všechny motivy vyskytující se v jeho předešlé tvorbě,¹ jako dekadentní zaujetí proti moderní vědě, androgynismus, novoromantické motivy, individualismus, aristokratismus či katolicismus zredukovaný na obřadnost. *Romány tři mágů* jsou však také dílem, jež bývá v kontextu Karáskovy tvorby jaksi opomíjeno a dílem, jež nebylo podrobeno výrazněji zaznamenané revizi, ať už literárněhistorické či literárněteoretické.

V roce 1992 píše Martin C. Putna v *Literárních novinách*, že *Romány tři mágů* (Putna oceňuje především *Ganymeda* jako „fenomenální román s golemovským motivem“) čekají na svého objevitele a vykladače.² Za dvacet let od „vypsání veřejného konkurzu“ na nové interpretace trilogie se rozvinuly snahy toto pozapomnění napravit. Jsou to především soustavné práce Karla Kolaříka (zabývající se jak prozaickým, tak i básnickým dílem Karáskovým) a Roara Lishaugena, představujícího pohled queer theory, i nemálo příspěvků a studií jiných autorů, s nimiž budeme pracovat. Tyto příspěvky však pojednávají, až na výjimky, o trilogii spíš okrajově než komplexně.

Naše práce je strukturována do několika kapitol, ve kterých budeme postupně pojednávat o pozici trilogie v myšlení o literatuře, dále o kompozici, postavách a motivech románů, o dobovém a žánrovém kontextu a nakonec o pozici trilogie ve vztahu k českému literárnímu kánonu. Tato obsahová struktura nám umožní získat poznatky potřebné k zodpovězení těchto otázek: *Je oprávněné nazývat Karáskovy romány Román Manfreda Macmillena, Scarabeus a Ganymedes trilogií? Jaké*

¹ THEER, Otakar. Jiří Karásek ze Lvovic a jeho nová kniha. *Lumír : měsíční revue pro literaturu, umění a společnost*. 1907, roč. 36, č. 2, s. 52–56.

² PUTNA, Martin C. Karáskovské meditace. Gotika, baroko, dekadence. *Literární noviny*. 1992, roč. 3, č. 10, s. 5.

motivické struktury tyto romány spojují? Proč stojí Romány tří mágů mimo český literární kánon?

Prvním cílem naší práce je tedy prozkoumat pozici *Románů tří mágů* v myšlení o literatuře, tyto poznatky posléze shrnout a pokusit se vystihnout, jakým způsobem je trilogie reflektována v literárněhistorických publikacích, slovníkových příručkách a ve studiích autorů zabývajících se Karáskem. Této problematice se budeme věnovat v kapitole s názvem Jiří Karásek ze Lvovic a *Romány tří mágů* v myšlení o literatuře.

Druhým cílem naší práce je pokusit se podrobit kompozici, postavy a motivickou strukturu románů analýze, při které budeme metodologicky vycházet z pojetí Daniely Hodrové *Na okraji chaosu : poetika literárního díla 20. století*.³ Budeme brát v potaz rovněž interpretace postav, motivů či topoi z odborných článků či studií. Tyto poznatky zkonfrontujeme s našimi a na základě tohoto rozboru se posléze pokusíme zodpovědět si otázku, zda je oprávněné nazývat *Romány tří mágů* trilogií a jaké paralely motivických struktur tyto romány propojují. Tomuto rozboru, představujícímu jádro naší práce, se budeme věnovat v kapitolách Kompozice, Postavy, Motivy a Topoi.

Zařadit *Romány tří mágů* do základního kontextu dobového a žánrového bude třetím cílem naší práce. Zohledníme přitom společensko-kulturní jevy nejvýznamněji ovlivňující trilogii a budeme čerpat také z dostupných dobových kritik či studií a esejí publikovaných v nejbližších letech po vydání všech tří románů. Této problematice věnujeme kapitoly nazvané Dobový kontext a Žánrový kontext.

Poslední kapitolu věnujeme otázce českého literárního kánonu a pozici trilogie mimo něj. Pokusíme se odpovědět na otázku, proč stojí *Romány tří mágů* mimo literární kánon.

³ HODROVÁ, Daniela a kol. -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Praha : Torst, 2001.

2 Jiří Karásek ze Lvovic a *Romány tří mágů* v myšlení o literatuře

Počneme-li uvažovat o Jiřím Karáskovi ze Lvovic a jeho *Románech tří mágů*, nastolí se nám hned několik otázek. Můžeme se zamýšlet nad tím, jak reflektuje toto dílo literární historie či jakým způsobem je nám předkládáno v rámci ostatního jeho díla. Při bližším probádání literárněhistorických příruček se nám naskýtá srovnání v podobě odlišných metodologických pojetí literární historie a odlišná míra pozornosti věnovaná Karáskově trilogii.

Jiří Karásek ze Lvovic je obecně vnímán především jako básník a kritik, jeho prozaická tvorba bývá až na výjimky mírně upozadována. Prozaické dílo Karáskovo prochází zvláště v posledních letech vlivem úzce zaměřených ideologických náhledů na literaturu (queer theory) revizí, je mu poskytována, jak si dokážeme níže, pozornost.

Pokusíme se podat přehled o reflexi Karáskových *Románů tří mágů* v literárněhistorických příručkách, slovníkových příručkách či samostatných studiích.

V našich úvahách jako k prvnímu zdroji přihlédneme k *Přehledným dějinám literatury české*.⁴ Karásek je zde příhodně vystihnout jako „prototyp ‚českého dekadenta‘“.⁵ Ono tvrzení se opírá o „motivy v romantické stylisaci jeho života“, kterými jsou „původ ze starobylé, polozapomenuté rodiny rytířské, [...] samotářský pobyt nečasového romantika v gotické a barokní Praze, záliba pro katolický kultus a odpor proti racionalismu a protestantismu, pohrávání vědami okultními, výjimečná erotika kořenů homosexuálních“.⁶ Dekadentní vidění světa je tedy uváděno do souvislosti s jistou romantičností, především ve smyslu vyhroceného pocitu výjimečnosti autora. Uvedená dekadentně romantická charakteristika se nám jeví

⁴ NOVÁK, Jan Václav. *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*. Brno : Atlantis, 1995.

⁵ Tamtéž, s. 921.

⁶ Tamtéž, s. 922.

jako výstižná a důležitá pro *Romány tří mágů*, a to právě proto, že výše poznamenané dekadentní rysy v trilogii nacházíme.

Arne Novák upozornil na souvislost *Románů tří mágů* s dalším Karáskovým románem *Zastřený obraz* (1923).⁷ Trilogie je dále přiblížena jako kompoziční i náladový návrat k dobrodružné romantice, prohloubený „okultistickou psychologií zrůdných a churavých případů buď homosexuální erotiky nebo dvojnictví“.⁸ S tímto tvrzením se můžeme téměř bez výhrad spokojit, neboť podle našeho úsudku zdůrazňuje hlavní motivy vyskytující se v trilogii. Vlastnosti postav trilogie můžeme nazvat patologickými a můžeme tak činit při posuzování jejich sexuální orientace (byť nejsme homofobní), ale především s vědomím podivínské výlučnosti postav mágů. Co jiného je onou „okultistickou psychologií zrůdných a churavých případů“ než Manfredovo přesvědčení o reinkarnaci duše a dvojnictví s Morou v *Románu Manfreda Macmillena*, Marcelova záliba v krásném vraždění ve *Scarabeovi* nebo třeba zvrhlá touha Jörna po milované osobě v *Ganymedovi*? Také můžeme uvažovat o určité „úchylnosti“ všech postav v trilogii, protože žádná z nich není obyčejná, všední. Za chybné zevšeobecnění nepovažujeme mínění, že postavy, o jejichž sexuální orientaci víme, jsou všechny (snad kromě vražedkyně, modle vzývané Marcelem ve *Scarabeovi*) homosexuální. Máme za to, že sama sexuální orientace neznačí onu úchylnku, jak jsme již uvedli výše, může však při vykreslování postav různé zvrácené libůstky podpořit či podtrhnout.

V *Průvodci po dějinách české literatury*⁹ narážíme na drobnou zmínku o Karáskově tvorbě prozaické v rámci podkapitoly věnující se poezii. Je zde poznamenáno, že Karáskova próza rozvíjí Zeyerovy podněty a Arbesova romaneta a jediným románem, jemuž je věnován prostor, je *Gotická duše*. Zároveň je uvedeno, že „ostatní romány zapadly“.¹⁰ Takové prohlášení považujeme za diskutabilní a ztotožnit se s ním nemůžeme hned z několika důvodů. Jednak proto, že o *Románech tří mágů* nalézáme drobnější či rozsáhlejší zmínky v rozmanitých literárněhistorických příručkách, jak ostatně dokazujeme v této kapitole, jednak

⁷ NOVÁK, Jan Václav. *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*. Brno : Atlantis, 1995, s. 923. Zasadit *Romány tří mágů* do kontextu další tvorby autora není cílem naší práce.

⁸ Tamtéž.

⁹ HRABÁK, Josef, JERÁBEK, Dušan a TICHÁ, Zdeňka. *Průvodce po dějinách české literatury*. Praha : Orbis, 1976.

¹⁰ Tamtéž, s. 372.

proto, že nejnovější přístupy k nazírání na literaturu (již zmiňovaná queer theory) se touto trilogií zabývají, což znamená, že romány jako takové nezapadly. Otázkou však zůstává, jakou měly odezvu v době svého vydání a několik desítek let po něm a zda tedy revize posledních let skutečně nekřísí něco, co již bylo vyhaslé. Přiblížit si tuto problematiku budeme moci v kapitole věnující se dobovému kontextu a pozici trilogie v českém literárním kánonu.

Jen malou poznámku se o *Románech tří mágů* dočteme v II. díle „Od romantismu k symbolismu“ v 5. kapitole „Moderna“ v *České literatuře od počátků k dnešku*.¹¹ Je zde zdůrazněna „návaznost na Arbesovo romaneto, na romány hrůzy a dobrodružství“.¹² Mluvit v souvislosti s *Romány tří mágů* o napojení na dílo Arbesovo považujeme za relevantní, prozkoumat tuto problematiku však není smyslem naší práce. V kapitole o žánrovém kontextu se budeme zabývat souvislostí trilogie s gotickým románem.

V *Panoramatu české literatury*¹³ se dočítáme o Karáskově (obecně vzato) „výrazném sklonu k bohatému ději, plnému romanticky fantaskních rekvizit a motivů“ a jeho přiblížení k neoromantismu.¹⁴ Takovéto vymezení je univerzální, lze jej aplikovat na celou trilogii. Romány doslova překypují dějem, a to především tím duševním (vyličením pocitů postav), tudíž je pak nesnadné se v příběhu zorientovat. Ve všech třech románech se rovněž vyskytují „romanticky fantaskní rekvizity“. V *Románu Manfreda Macmillena* je to obraz Manfredova démonického předka, ve *Scarabeovi* prsten napuštěný jedem, v *Ganymedovi* listina s magickou formulí k vytvoření Golema. Tvzení, že „[...] romány tří mágů jsou přeplněny dobrodružně pitoreskním dějem, odehrávajícím se v tajuplných kulisách chrámů a paláců staré Prahy,“¹⁵ považujeme pouze za základní orientační poznámku o díle. Svým způsobem „dobrodružně pitoreskní děj“ zaznamenáváme ve všech třech románech. Velmi stručně a zjednodušeně, oprostíme-li se od problematiky citových propletení mezi postavami, můžeme onen výše vymezený děj vnímat v *Románu*

¹¹ LEHÁR, Jan a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2008.

¹² Tamtéž, s. 411.

¹³ MACHALA, Lubomír a kol. *Panorama české literatury: literární dějiny od počátku do roku 1989* [DVD-ROM]. Olomouc : Univerzita Palackého, 2008.

¹⁴ Tamtéž, s. 199.

¹⁵ Tamtéž.

Manfreda Macmillena v podobě boje protagonisty se sokem Morou, ve *Scarabeovi* v odhalování rodového prokletí Marcela, v *Ganymedovi* v osudu Jörna Millera coby tvůrce umělého člověka. Co však považujeme za ne zcela vyhovující, je ona pražská lokalizace děje *Románů tří mágů*. Výše uvedené vymezení je příznačné pouze pro *Román Manfreda Macmillena*. *Scarabeus* se sice též odehrává v podobných palácích, ale v Benátkách. Naproti tomu hrdiny románu *Ganymedes* zastihneme v Praze, však s rozdílem, že se nepohybují v aristokraticky působícím prostředí palácovém či chrámovém, nýbrž na židovském hřbitově nebo v „obyčejnějších“ domech. Topoi se budeme věnovat v příslušné kapitole.

V *Dějínách české literatury*¹⁶ Jana Mukařovského je zdůrazněno, že Karáskovy prózy „vděčí za své místo v tehdejší literární kontextu především látkové zvláštnosti, bizarnosti a romanticky osnovaným dějům“.¹⁷ Po nahlédnutí do dobových kritik se budeme moci vyjádřit k tomu, jak bylo na romány nahlíženo.¹⁸ V souvislosti s díly *Román Manfreda Macmillena* a *Scarabeus* jsou pak připomínány „výrazně dekadentní motivy“.¹⁹

Jiné aspekty trilogie a zároveň jiný pohled na dějiny literatury poskytují *Dějiny nové moderny*.²⁰ V publikaci s podtitulem *Česká literatura v letech 1905-1923 se Románům tří mágů*, a to především *Románu Manfreda Macmillena* a *Scarabeovi* dostává vůbec nejvydatnějšího přezkoumání v rámci literárněhistorických příruček a taktéž zasazení do kontextu tehdejší doby, což bezesporu pramení z metodologického pojetí literární historie v uvedeném titulu. O románu *Ganymedes* je zde také několik okrajových zmínek, přestože rokem vydání 1925 nespadá do rámce vymezeného autory publikace.

Autoři upozorňují na skutečnost, že Karásek do *Románů tří mágů* projikoval svůj zájem o magii a okultismus. Pojátkem hlavních hrdinů trilogie je téma reinkarnace duší, „pokračování života v jiné bytosti“. Onou bytostí, která v hlavních hrdinech, třech mázích, žije, je historická postava hraběte Alexandra Cagliostro

¹⁶ MUKAŘOVSKÝ, Jan, ed. *Dějiny české literatury*. Praha : Victoria, 1995.

¹⁷ Tamtéž, s. 60.

¹⁸ Uvedenou problematikou se budeme zabývat v kapitole věnované dobovému kontextu.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ PAPOUŠEK, Vladimír a kol. *Dějiny nové moderny: česká literatura v letech 1905–1923*. Praha : Academia, 2010.

(vl. jm. Giuseppe Balsamo), italského dobrodruha a okultisty z 18. století.²¹ Považujeme-li tento úsudek za pravdivý, znamená to, že ve všech třech románech figuruje jeden a tentýž, byť obměněný, protagonista. Z toho tedy vyplývá, že Manfreda Macmillena, Marcela a Adriana Morrise vnímáme jako varianty jedné a téže postavy.

Zvýrazněním tématu převtělování duší poukazujeme na vnitřní sepětí mezi romány a můžeme si takovým způsobem zdůvodnit, proč o *Románu Manfreda Macmillena*, *Scarabeovi* a *Ganymedovi* mluvíme jako o volné trilogii. Tohoto konceptu se budeme při analýze postav držet, neboť soudíme, že nám pomůže snadněji a logičtěji odhalit souvislosti románů.

Poněkud odlišným pohledem na problematiku Karáskova díla nazírá Martin C. Putna a současný norský bohemista Roar Lishaugen. Tito literární vědci, věnující se zobrazení homoerotiky²² v literatuře, nahlíží na Karáskovu tvorbu „poetikou homosexuality“²³ či „ve světle queer“.²⁴

Martin C. Putna ve studii *Poetika homosexuality v české literatuře* pojednává o cestách stylizace, tedy o „mluvení co do tématu otevřené, ale zahalené [...] do vzdálené doby, země nebo společenské vrstvy a vůbec do prostředí, které je vzhledem k současnosti a „normalitě“ JINÉ“.²⁵ Putna při posouzení současnosti a „normality“ dobové a jejích postojů k homosexualitě poukazuje na „alternativní svět“, který Karásek vytvořil v *Románech tří mágů*. Tento svět vzešel z „atmosféry starých umírajících měst a okultních motivů“.²⁶

Obdobně přistupuje ke Karáskovu dílu Roar Lishaugen. Zastává argument, že homosexualita v Karáskově díle hraje významnější roli než pouhá stylizace,

²¹ PAPOUŠEK, Vladimír a kol. *Dějiny nové moderny: česká literatura v letech 1905–1923*. Praha : Academia, 2010, s. 123.

²² S pojmy „homoerotika“ a „homosexualita“ operujeme jako se synonymními. Dále budeme užívat i pojmů „třetí pohlaví“ či „oboupohlavnost“, které se do určité míry s pojmy uvedenými výše kryjí. Více si tuto problematiku objasníme v kapitole věnující se homosexuálním motivům.

²³ PUTNA, Martin C. Poetika homosexuality v české literatuře. *Neon* [online]. 2000, roč. 1, č. 5, s. 43–48.

²⁴ LISHAUGEN, Roar. Za humny společenské konvence. Dílo Jiřího Karáska ze Lvovic ve světle queer [online]. In: Stanislava Fedrová, ed. *Otázky českého kánonu*. Praha : Ústav pro českou literaturu, 2006, s. 372–380.

²⁵ PUTNA, Martin C. Poetika homosexuality v české literatuře. *Neon* [online]. 2000, roč. 1, č. 5, s. 43.

²⁶ Tamtéž, s. 47.

a to proto, že se v jeho próze i poezii vyskytuje výrazně a systematicky.²⁷ Lishaugen se *Romány tří mágů* zabýval v dizertační práci *Speaking with a Forked Tongue : Double Reading Strategies in Romány tří mágů by Jiří Karásek ze Lvovic*,²⁸ v které vymezil dvě strategie čtení trilogie, „straight and queer“, tedy heterosexuální a homosexuální. Lishaugen se domnívá, že Karásek dvojité čtení zakódoval do textu románů, že trilogie byla napsána tak, aby produkovala výše uvedené dva způsoby čtení.²⁹ Lishaugenova práce je bezpochyby přínosem, distancujeme se však od ní, neboť je primárně zaměřena naratologicky (a na podkladu queer theory), nikoliv literárněhistoricky.

Při pohledu skrze poetiku homosexuality přemýšlíme o tom, že primárním elementem je homosexuální tematika, která je přenesena do světa starobylých paláců a mystiky a realizována v něm. Znamená to tedy jakési převrácení optiky, s jakou se na Karáskovo dílo díváme. V předešlých pojetích jsme však byli vystaveni poněkud opačné situaci. Prvotní byl onen tajuplný svět, v němž působila jako součást mystiky mimo jiné také homosexualita. Nasnadě je pak úvaha, zda při queer přístupu není vyzdvihován jen jeden úzce specifický prvek (byť je to prvek zjevný, snadno doložitelný, nepopíratelný), na místo obecnějšího kontextu dobového nebo žánrového.

Karel Kolařík se zabývá Karáskovým literárním dílem, jeho životem coby sběratele umění a jeho životním stylem. Kolařík Karáska charakterizuje jako „věčného jinocha“, tedy „postavu vymezující se vůči skutečnosti (dobovým pravdám, zvykům, pravidlům), osamocenou, jedinečnou a snažící se utvořit nový svět – jen ze sebe sama, z vlastní imaginace a touhy.“³⁰ K typu věčného jinocha můžeme dle uvedené charakteristiky přiřadit také postavy *Románů tří mágů*. Při analýze postav však budeme dávat přednost jinému typovému vymezení, neboť

²⁷ LISHAUGEN, Roar. Za humny společenské konvence. Dílo Jiřího Karáska ze Lvovic ve světle queer [online]. In: Stanislava Fedrová, ed. Otázky českého kánonu. Praha : Ústav pro českou literaturu, 2006, s. 372.

²⁸ LISHAUGEN, Roar. *Speaking with a Forked Tongue. Double Reading Strategies in Romány tří mágů by Jiří Karásek ze Lvovic*. Dizertační práce. Göteborg : Department of Slavic Languages at University of Gothenburg, 2008.

²⁹ Tamtéž, s. 232.

³⁰ KOLAŘÍK, Karel. *Věčné jinošství Jiřího Karáska ze Lvovic*. Abstrakt dizertační práce [online]. Praha : Ústav české literatury a literární vědy Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2012.

se domníváme, že věčné jinošství je zastřešující pojem tematizující se v Karáskově díle opakovaně, že ale neobsáhne specifčnost postav trilogie.

Kolařík se věnoval také Karáskově básnickému dílu, soustředil se na aspekty jeho básnické poetiky. Je to například téma krásy, androgynie či téma střetu individuality a její současnosti.³¹ Tyto aspekty jsou přítomny i v jeho prozaickém díle. Při analýze postav trilogie se uvedené tematické nevyhneme.

Považujeme za vhodné nahlédnout také do slovníkově seskupených prací o českých spisovatelích a porovnat, jakým způsobem je v takovýchto literárních portrétech o Karáskovi a *Románech tří mágů* pojednáno.

Ve *Slovníku českých spisovatelů*³² je upozorněno na ovlivnění Karáskovy prózy díly J. K. Huysmanse, J. Péladana, S. Przybyszewského, O. Wilda.³³ Rovněž je zde zmínka o domácí prozaické inspiraci Zeyerovými obnovenými obrazy a Arbesovým romanetem. Z prozaických děl je tu jmenována jen *Gotická duše*. Další Karáskova próza je vystižena posunem k „novoromantické fantastičnosti složitých, dobrodružných příběhů, odehrávajících se ve výjimečných, tajuplných a dekorativně působících scénériích a často těžících z psychologie zřůdných lidských případů, z motivů homosexuální erotiky, perverze, šílenství a okultismu“,³⁴ čili k motivům upotřebitelným při uvažování o *Románech tří mágů*.

Portrét ve slovníkové příručce *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století*³⁵ odkazuje ke Karáskově prvotní lyrizované epice a statičnosti bezdějové prózy kompenzované „nadosobní ideou“. ³⁶ V *Románech tří mágů* Karásek završil „proces směřující k epičnosti“, ba dokonce jej překonal, uchýliv se „k druhé krajnosti, k bohatě rozvíjeným fantaskním dějům, plným efektů, překvapení, dramatických zvratů, mystické hrůzy a děsu.“³⁷ Za povšimnutí tedy stojí skutečnost, že ve spojitosti

³¹ KOLAŘÍK, Karel. Poetika druhého básnického období Jiřího Karáska ze Lvovic. *Česká literatura*. 2003, roč. 53, č. 3, s. 334nn.

³² MOHYLA, Otakar, ed. a kol. *Slovník českých spisovatelů*. Praha : Československý spisovatel, 1964.

³³ Tamtéž, s. 220. Prozkoumání této estetické tradice není smyslem naší práce.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ HOMOLOVÁ, Květa a kol. *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století: Slovníková příručka*. Praha : Československý spisovatel, 1973.

³⁶ Tamtéž, s. 127.

³⁷ Tamtéž.

s prózou je zdůrazňován aspekt reflexivní lyrizované epiky na straně jedné a „předějovosti“ na straně druhé. Není zde zmínka o homoerotických motivech v Karáskově próze. Ve spojení s jeho poezií je tato motivika blíže nepojmenována, vyjádřena jen Karáskovým obratem k tabuizovaným tématům či „sexuální perversi“.³⁸ Výše zmíněná příručka je jedním z mála literárněhistorických zdrojů, v nichž není podtrhován aspekt homosexuality v Karáskově díle.

Obdobným způsobem nacházíme charakterizovanou prozaickou tvorbu Karáskovu v *Lexikonu české literatury*.³⁹ Rovněž zde je zvýrazněno posunutí od „silně lyrizované prózy“ k novoromantickým románům, které jsou „přeplněné fantaskním a dobrodružným dějem, jenž se povětšinou odehrává v kulisách paláců, chrámů, klášterů a hřbitovů staré Prahy.“⁴⁰ O umístění románů do Prahy jsme se již zmínili výše, můžeme s touto formulací souhlasit s výjimkou *Scarabea*, jehož děj se odehrává v Benátkách. Při omezení epické linie a soustředění se na psychologickou analýzu výjimečného a rozvráceného jedince na Karáska působil psychický naturalismus S. Przybyszewského.⁴¹ Taktéž zde není přítomen komentář k homosexuálním motivům v próze, o jisté „morbidní erotice“⁴² se dočítáme pouze v souvislosti s tabuizovanými tématy básnických sbírek Karáskových.

Naproti tomu v Karáskově portrétu ve *Slovníku českých spisovatelů*⁴³ je u *Románů tří mágů* kladen důraz na „topos Prahy jakožto magického místa, jak jej můžeme v dané době sledovat především u pražských německých autorů (P. Leppin, G. Meyrink),“⁴⁴ na homosexuální motivy upozorňováno není. Karáskova próza je obecně charakterizována fantaskním dějem s prvky tajemna, magie, nábožensko-mystického prožívání a novoromanticky pojatého prostoru staré Prahy jako „bizarního jeviště, v němž se minulost prolíná se současností“.⁴⁵ Na takové zdůraznění narážíme vůbec poprvé. Soustředění děje do Prahy a její stylizace

³⁸ HOMOLOVÁ, Květa a kol. *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století: Slovníková příručka*. Praha : Československý spisovatel, 1973, s. 126.

³⁹ OPELÍK, Jiří, ed. a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. Díl 2., sv. II*. Praha : Academia, 1993.

⁴⁰ Tamtéž, s. 665.

⁴¹ Tamtéž. Prozkoumání této estetické tradice není smyslem naší práce.

⁴² Tamtéž, s. 664.

⁴³ MENCLOVÁ, Věra, ed. a kol. *Slovník českých spisovatelů*. Praha : Libri, 2000.

⁴⁴ Tamtéž, s. 324. Prozkoumání této estetické tradice není smyslem naší práce.

⁴⁵ Tamtéž.

mystického města s tajemným oparem je právě tím, co dopomáhá utvářet záhadnou atmosféru *Románu Manfreda Macmillena* a *Ganymeda*. Musíme opět připomenout, že *Scarabeus* se odehrává v Benátkách. Praha i Benátky jsou místem s obdobným potenciálem tajemna. Více se topoi budeme zabývat v příslušné kapitole.

Při konfrontaci literárněhistorických poznatků docházíme k závěru, že nahlížení na Karáskovy *Romány tří mágů* naráží na dvě opačná, můžeme říci dokonce vzájemně prostupující se, a vylučující se úskalí. Na jednom pólu stojí přijímání *Románů tří mágů* jako reprezentativního díla s homosexuální tematikou a zároveň jako jedno z prvních výraznějších zobrazení dané látky. Protipólem je pak neoromantické pojetí trilogie s náměty mystiky a záhadnosti, přičemž musíme podotknout, že obě dvě stanoviska se do určité míry opírají o dekadentní základ, na jehož myšlenkové bázi staví, a tím se prostupují. Vylučují se do té míry, do jaké upřednostňují rozdílné tematické prvky.

V následujících kapitolách již budeme směřovat k jádru práce. Pokusíme se podrobit román, jeho kompozici, postavy a motivickou strukturu, rozboru. Metodologicky budeme vycházet z díla Daniely Hodrové *Na okraji chaosu : poetika literárního díla 20. století*.⁴⁶

⁴⁶ HODROVÁ, Daniela a kol. -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Praha : Torst, 2001.

3 Kompozice

3.1 *Román Manfreda Macmillena*

Počneme-li naše úvahy o kompozici románu krok za krokem, musíme se v prvé řadě vyjádřit k titulu. Název *Román Manfreda Macmillena* jakoby odkazoval k „tradici románů s ústředním hrdinou“.⁴⁷ Domníváme se, že pojmenování je součástí stylizace schematického gotického románu, k níž nás vedou i jiné aspekty díla. Více se touto problematikou budeme zabývat v kapitole věnované žánrovému kontextu.

Samotnému textu románu předchází motto „Cave haec legere! Připsáno středověkým mnichem do magické knihy“⁴⁸, jež si můžeme přeložit jako „Dejte si pozor na toto čtení“. Budeme-li uvažovat v mezích poznatku, že motto může být buď „instrukcí pro čtenářovu interpretaci díla [...], anebo se má pouze podílet na vytváření literární či pocitové atmosféry díla“,⁴⁹ můžeme konstatovat, že do jisté míry odpovídá oběma možnostem. První možností by se nám otevíral text jako gotický román čehosi zapovězeného, o čem není radno číst. Zároveň však uvažujeme o tomto mottu jako o prostředku k nastolení magické atmosféry, která je, jak se ukáže při čtení předmluvy, zveličena a zironizována. Pociťujeme proto napětí mezi zdánlivou velikostí motta a přímou hrou s modelovým čtenářem v předmluvě.

Dalším rámcujícím textem je kurzivou psaný „Úvod“. Ten poskytuje vlastně jakési „instrukce“ ke čtení románu, je pro nás zásadním interpretačním klíčem. „[...] stálo-li za to, aby jiní psali příběhy, jenž jim ani sebe menší námahy nepůsobily, a za nichž jejich fantasie byla úplně netečná, proč bych já nesměl povídati historii, která, ač vymyšlena, žádala ode mne takové psychické odvahy, že bych se stal pro ni málem bláznem?“⁵⁰ Výše zmíněné řádky bychom si mohli,

⁴⁷ HODROVÁ, Daniela a kol. -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Praha : Torst, 2001, s. 558.

⁴⁸ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tři mágů. Román Manfreda Macmillena*, Scarabeus, Ganymedes. Praha : Volvox Globator, 2012, s. 13.

⁴⁹ HODROVÁ, Daniela a kol. -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Praha : Torst, 2001, s. 275.

⁵⁰ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tři mágů. Román Manfreda Macmillena*, Scarabeus, Ganymedes. Praha : Volvox Globator, 2012, s. 15.

jak jsme již dříve naznačili, interpretovat jako autorovu hru s modelovým čtenářem, který je vystaven ironické nejistotě.

V závěru úvodní pasáže autor dodává: „[...] to je výhoda umění, že zakrýváme sebe nejlépe tím, když se odhalujeme. Rozdíl jest jen v tom, že někdo uměním zakrývá svou pošetilost, jiný však zakrývá sebe za pošetilost. [...] druhému rozhodně dávám přednost. Běží jen o to, zůstat v té methodě nesrozumitelným. Ale to jest jen věcí stylu. Dobrý stilista, dá-li si záležeti, dosáhne vždy žádoucí nesrozumitelnosti.“⁵¹ Duchu této stylizace odpovídají všechny tři romány. *Román Manfreda Macmillena, Scarabeus* a *Ganymedes* stylizační linii nesrozumitelnosti naplňují tím, že součástí prvního románu je výše zmíněná předmluva a motto, na konci druhého románu nacházíme doslov, třetí román je opatřen prologem a mottem (rámcující útvary se obrací k modelovému čtenáři, kterému „nabízí určitý způsob čtení“).⁵² Tyto poznatky zmíníme i v podkapitolách o kompozici náležejících druhému a třetímu románu, nyní je však uvádíme, neboť soudíme, že prolog v *Románu Manfreda Macmillena* přináší, ať záměrně či nezáměrně, pro trilogii výstižný ráz bláhovosti až bláznovosti, spojovací prvek trilogie.

Text románu je rozčleněn do krátkých, nepojmenovaných, pouze číslovaných kapitol, které na sebe navazují mnohdy tak těsně, že je jimi roztržena i koherentní promluva postav. Ne ojediněle v textu narazíme na případ, kdy kapitola končí v rozvinuté, mnohdy napjaté situaci či je zakončena naléhavou přímou řečí. Za příklad poslouží poslední věta VI. kapitoly: „– Pojd'te! Pojd'te! Nemohl bych teď s nikým mluvit! Rychle! Rychle!“,⁵³ přičemž následující první věta VII. kapitoly zcela pokračuje v dané situaci: „Vtáhl mne do svého kočáru, vsedl do kouta [...]“⁵⁴ Na podobnou skutečnost poukazuje i Daniela Hodrová, která vnímá nesamostatnost a otevřenost kapitol jako ozvláštnění a v souvislosti s návazností kapitol „hladkého“ a „drsného“ dle Josefa Hrabáka vnímá Karáskovy přechody mezi kapitolami jako

⁵¹ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tři mágů. Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes*. Praha : Volvox Globator, 2012, s. 16.

⁵² Cit. Eco, Umberto dle HODROVÁ, Daniela a kol. -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Praha : Torst, 2001, s. 281.

⁵³ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tři mágů. Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes*. Praha : Volvox Globator, 2012, s. 25.

⁵⁴ Tamtéž.

„superhladké“.⁵⁵ Hodrová tyto přechody interpretuje jako snahu „ukázat dramatičnost citových a mystických dobrodružství přerušovaných [...] ve vypjatém okamžiku.“⁵⁶ Příklad k dramatičnosti mystických dobrodružství poukazuje k žánrovému začlenění trilogie, v užším smyslu ke gotickému románu, jehož souvislostí s trilogií se zabýváme v kapitole Žánrový kontext.

Z hlediska kontinuity částí textu a vrstev díla můžeme tvrdit, že román se drží kompozice lineární. Příběh je vyprávěn chronologicky, tedy od Francisova seznámení s Manfredem, poté sledujeme průběh jejich sblížení, poznání Manfredových bytostných záhad a Manfredovo zmizení. Chronologický děj je narušen občasnými časovými návraty do minulosti v podobě líčení Manfredova příběhu o dvojníku Morovi a linearita je rovněž rozvířena vložением příběhu diva Cagliostro, s jehož životním osudem jsme obeznámeni také promluvou Manfreda.

Román Manfreda Macmillena je vyprávěn v první osobě, a to převážně postavou Francise Galstona, která v příběhu vystupuje a aktivně se podílí na ději. Postava Francise se podílí na příběhu, je jednou z hlavních postav,⁵⁷ hodnotí konstruovaný svět. O postavě Manfreda se dozvídáme především z popisu Francise-vypravěče. I tento popis se v různých pasážích románu jemně, mnohdy však velmi patrně odlišuje, vyvíjí se, stejně jako se vyvíjí vztah mezi postavami Francise a Manfreda. Popis a vyprávění se zpočátku drží objektivnější linky, subjektivním se stávají až od doby, kdy se Francis s Manfredem sblíží.

3.2 *Scarabeus*

Název románu *Scarabeus* odkazuje k magické věci, která je ústředním motivem. Druhý román je stejně jako první román rozčleněn v kapitoly nevelkého rozsahu číslované římskými číslicemi. Rovněž zde nacházíme na hranicích kapitol rozbití koherence repliky postav či rozvolnění napínavé situace.

⁵⁵ HODROVÁ, Daniela a kol. -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Praha : Torst, 2001, s. 390.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Vypravěč – postava Francise – vypráví příběh o Manfredu Macmillenovi. V tomto příběhu přímo, dialogicky vystupují pouze Francis a Manfred.

Scarabeus není předznamenán prologem ani mottem jako první román, zato na jeho konci, první větou poslední kapitoly: „*Pouhým výmyslem...*“⁵⁸ jsme vystaveni popření pravdivosti celého příběhu. Dochází zde opět ke hře s modelovým čtenářem, i když oproti prvnímu románu je tato hra nastolena až na samém konci textu. Poslední kapitolu vnímáme jako jakýsi epilog dovysvětlující příběh (dokladem sloužícím k podloženosti tohoto úsudku budiž i skutečnost, že je závěrečná kapitola psána kurzívou). Příběh o *Scarabeovi* je vyvrácen poukázáním na to, že jej „[...] vysnil dvacetiletý hoch, unavený příliš prázdnotou skutečnosti, podobný renaissančnímu pážeti, jemuž fikce byla nejen podivuhodnou umělostí, ale i kouzelnou formou života – a který v postranní ulici [...] viděl rozchod dvou přátel po rozmluvách, diskutujících theorie krásy zla.“⁵⁹ Popřen zde není celý román, jen určitá část, tedy události, jež se v ději odehrály po rozchodu Marcela a Oresta. Gastonův bezmocný stav je výchozí příčinou vysnění příběhu, v závěru popřeného.

Druhý román trilogie je psán v er-formě. Z hlediska kompozice můžeme mluvit, stejně jako u prvního románu, o kompozici lineární. Děj se odvíjí chronologicky, s občasnými vzpomínkami hlavního hrdiny-mága odbíhajícími do minulosti. Těmito vzpomínkami, či spíš lépe historií rodu, jsou pasáže o tajemných předcích Marcela.

3.3 *Ganymedes*

Třetí román je předznamenán mottem „*Ganymedes, syn trojského krále Trosa/ a nymfy Karlihoë, pro krásu byl unesen/ orlem na Olymp, kde se stal číšníkem Diovým.../ Ze staré mythologie.*“⁶⁰ Motto odkazuje k titulu knihy a společně s ním poskytuje interpretační klíč (v průběhu je *Ganymedem* oživlá hliněná socha, v závěru je s *Ganymedem* ztotožněn *Radovan*, a ten má během své smrti pocit, jako by byl unášen pryč orlem).

První kapitola románu se odlišuje od následujících, je psána ich-formou⁶¹ a spatřujeme v ní předmluvu. Je zde přímo oslovován modelový čtenář, uveden je

⁵⁸ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tři mágů. Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes*. Praha : Volvox Globator, 2012, s. 351.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Tamtéž, s. 355.

⁶¹ Vyjma první kapitoly je *Ganymedes* vypravován v er-formě.

jako přítel, jemuž bude vypravěč vyprávět: „temný příběh [...] budu povídat vám, příteli, jenž se rozechvíváte rád legendami prokletých srdcí.“ Domníváme se, že Karásek do tohoto prologu „vpašoval“ patrnou autorskou reflexi celého svého díla: „[...] proč stále vyprávím jen absurdnosti: vy víte, že normalnost existuje jenom v díle početných spisovatelů, kteří jsou v klamu, že tvoří život, jak jest [...]“⁶²

Kompozice *Románů tří mágů* je výrazná v aspektu předznamenání v úvodu či popření v závěru, tedy v jakýchsi dovětcích a již výše zmíněné hře s modelovým čtenářem. Kompozice nám tedy nastoluje magickou atmosféru, jež je však popírána ironizováním a neustálým utvrzováním o bláhovosti až bláznovosti románů. V následující kapitole se věnujeme postavám, u kterých budeme hledat potvrzení „pošetilosti románů“ a vnitřní propojení trilogie.

⁶² KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tří mágů. Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes*. Praha : Volvox Globator, 2012, s. 357.

4 Postavy

Při rozjímání o postavách jsme nuceni si nejdříve nastolit jakousi společnou bázi, z níž budeme vycházet. Naše úvahy se opírají o pojetí postavy-hypotézy Daniely Hodrové, tedy o takovou postavu, která je významově otevřená, může pro čtenáře i pro ostatní postavy v díle nabývat různých významů.⁶³

4.1 Postava mága

O postavě mága v Karáskově trilogii bychom mohli uvažovat jako o tzv. problematizující postavě. Pojem problematizující postavy, uplatňující se v české próze přibližně od desátých let 20. století, se projevuje v postavě Jiného, ne-já, například v postavě kouzelníka.⁶⁴ Tomuto typu postavy je příznačná vypjatá individualita, narušování spořádaného světa, který je fascinován jinakostí Jiného. K takto pojaté postavě můžeme přidružit rovněž postavu dvojníka. Daniela Hodrová zmiňuje v souvislosti tradice dvojníků Karáskových románů novoromantickou poetiku postavy s tajemstvím.⁶⁵

Ve spojení s postavou mága je vhodné mluvit o jiném těle,⁶⁶ konkrétně o jeho podobě homosexuální a mystické. „Symbolismus a dekadence se pokusily jiné tělo vzkřísit – v těle mystickém, v těle mága, androgyna, hermafrodita.“⁶⁷ Mágové dopadají tragicky. Stávají se za nevyjasněných okolností obětmi svých dvojníků (Manfred Macmillen) a „androgynům jejich tělo nepřináší kýženou transcendenci, kosmický rozměr, ale pouze smrt (Radovan z Ganymeda).“⁶⁸ Dodejme jen,

⁶³ HODROVÁ, Daniela a kol. -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Praha : Torst, 2001, s. 546.

⁶⁴ Tamtéž, s. 571.

⁶⁵ Tamtéž, s. 574.

⁶⁶ Jiné tělo se vymyká pojetí „klasického“ těla tím, že je do jisté míry hybridní (například Minotauros, víly) a také tím, že je spjato s *jiným* světem, chaosem. Jiné tělo, tedy jakési ztělesnění vlastností a možností z jiného než našeho světa, se „vtěluje přímo do těla hrdiny nebo se ústřední figurou stává Jiný sám. Pocit jinakosti se může rodit i v postavě samé, když vnímá vlastní tělo odcizeně v pocitu mystické blaženosti. Tamtéž, s. 644n.

⁶⁷ Tamtéž, s. 654.

⁶⁸ Tamtéž.

že Marcel ve Scarabeovi se stává v návaznosti na vraždící předky vrahem svého milence.

Připojme ještě malou poznámku o dvojnictví Macmillena s Morou. Toto zmatení a hledání identity je nejen příběhem tváře „záhadně stejné“,⁶⁹ ale také dvojnictvím schopností na poli středověké magie.

Za příhodné Karáskově trilogii pokládáme obecné tvrzení Daniely Hodrové: „Pro postavu naší doby (rozumějme v rámci poetiky 20. století – pozn. autorky) [...] jsou charakteristické stavy a pocity: nemoc (šílenství), umírání, úzkost, osamělost, bezdomoví, nuda, hnus, odcizení, lhostejnost, pocit viny (nevědomé, neznámé), trapnosti, jinakosti, rozdvojení, neporozumění sobě i světu.“⁷⁰ Hodrová dále poukazuje na skutečnost, že na poli české literatury poprvé vyvstane kouzelník-mág v Karáskových *Románech tří mágů*. Stalo se to v době, kdy se dekadentní literatura již vytrácela a kdy se ocitla na okraji literárního tvoření. „V nitru Karáskova mága, založením dandyho, ožívá tajemný předek či dvojník (Manfred Macmillen, Marcel d’Offémont), v Ganymedovi je mágem umělec-stvořitel oživující sochy (Moller).“⁷¹ K tomuto pojetí máme jedinou výtku: mágem ve třetím románu není Jörn Moller, ale Adrian Morris. Tuto ideu rozvineme a odůvodníme níže.

4.1.1 Manfred

Charakter Manfreda Macmillena, hlavní postavy *Románu Manfreda Macmillena*, lze nejlépe vystihnout jako podivínského aristokrata opovrhujícího ženami. Dokladem budiž jedna z prvotních charakteristik Manfreda: „Jeho erotismus vylučoval běžné formy. Žena pro něj neexistovala.“⁷² Jeho výstřednost spočívá v tom, že žije sám, působí silně a soběstačně, obklopuje se pouze vybranými přáteli. Působí na jednu stranu jako snílek, na druhou je to především dandy. Jeho chování se mění v závislosti na tom, v jakém městě se nachází, je ovlivněn prostředím: „Ve Vídni dandy, v Praze snílek. Ve Vídni střed společnosti, v Praze samotář,

⁶⁹ HODROVÁ, Daniela a kol. -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Praha : Torst, 2001, s. 657.

⁷⁰ Tamtéž, s. 666.

⁷¹ Tamtéž, s. 668.

⁷² KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tří mágů. Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes*. Praha : Volvox Globator, 2012, s. 19.

toulající se po chrámech. Jako by měl dvě duše, jež střídal.“⁷³ Postava Manfreda reprezentuje prototyp dandyho.⁷⁴ Výše uvedené vlastnosti z něj činí démonického dandyho obestřeného pláštěm záhadna a nedotknutelná. Jeho zhlížení se ve středověké magii a negativní postoj k současné vědě legitimizují přiřazení k démonickému dandymu-mágovi.

Postava Manfreda je zobrazena pomocí promluvy Francise-vypravěče, pomocí dialogů s Francisem a monologů.

Právě Manfred Macmillen představuje prvního ze tří mágů. Jak jsme již naznačili dříve, v kapitole věnované pozici Jiřího Karáska ze Lvovic v myšlení o literatuře, budeme v návaznosti na koncept převtělování duše historické postavy hraběte Alexandera Cagliostro (vl. jm. Giuseppe Balsamo), italského dobrodruha a okultisty z 18. století,⁷⁵ zdůrazňovat stanovisko, že triáda mágů ztělesňuje jednu a tutéž osobu vykazující jednak rysy identické, jednak specificky obměněné v závislosti na daném románu.

⁷³ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tři mágů. Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes*. Praha : Volvox Globator, 2012, s. 17.

⁷⁴ Podle Arthura Breiskeho je dandymu vlastní chladnokrevnost, víra v sama sebe, nepřírozenost ve smyslu nepodléhání emocím, hedonismus, schopnost mystifikace (o sobě nemluví a mluví-li, pak nikdy pravdu), vynalézavost, fantazie, novost, nebývalost, osobitost v oblékání a životním stylu. Dandyové, na rozdíl od gentlemanů, neberou život nikdy vážně. Vztah k ženě je opovržlivý, žena je stimulantem smyslů, obdobně jako cigarety či šampaňské, ale jen je-li dostatečně elegantní, distingovaná a umí-li se oddávat. Dandy chce sám ovládat svůj osud a jeho konec “snad nikdy není přirozený”; viz BREISKÝ, Arthur. *Kvintesence dandysmu* [online].

⁷⁵ PAPOUŠEK, Vladimír a kol. *Dějiny nové moderny: česká literatura v letech 1905–1923*. Praha : Academia, 2010, s. 123.

4.1.2 Marcel⁷⁶

Ústřední postava románu *Scarabeus*, markýz Marcel, je oním démonickým mágem, převtělenou duší Cagliostrova. Tohoto konceptu se držíme především proto, že můžeme poměrně snadno a přesvědčivě zdůvodnit identičnost Manfreda a Marcela (dále pak ještě Adriana ze třetího románu).

Marcel-mág je silný jedinec, podmaňující si milence, je to svůdce, jemuž jsou podvoleny hned dvě postavy, zprvu Oreste, posléze Gaston. Marcel je Gastonem viděn jako „tryznitel, neodpínající nikdy olovené kápě přetvářky, pod níž se tajilo peklo jeho vynalézavého mozku, řídícího život jako děsně pošklebnou směšnohru.“⁷⁷ Mág ve své promluvě zdůrazňuje nenávist k soudobému pokroku, souladu sám se sebou by došel, kdyby žil o tři století zpátky.⁷⁸ Podobně laděnou výpověď čteme taktéž u mága Manfreda (viz výše). Soudíme, že jakási časová neukotvenost postav mágů v čase přítomném románu je jedním z prvků utvrzujících v domnění o identičnosti postav tří mágů odkazující ke společnému původu, k divu Cagliostrovi.

Postava Marcela poodkrývá temnější stranu mága, a to libování si ve zlu, nehynoucí obdiv ke zločinu. „Ale proč se nepřipouští, že existuje geniální zlo, a proč se odpírá uznání geniálním zločincům...? Neboť je-li zločin často dílem genia, je dobro vždy kreací ducha průměrného. [...] Býti zlý za absolutní chladnosti, konati zlo vědomě, určitě, suverénně – to je, k čemu směřuje můj duch vším úsilím. Zlo je mi jemnou duševní slastí, je mi vnitřní rozkoší.“⁷⁹ Marcela zlo nejen fascinuje, Marcel neváhá zlo páchat, protože jen jeho prostřednictvím dostojí smyslu své

⁷⁶ Zdeněk Smolka na základě románu *Scarabeus* popsal tři základní typy mužských postav, subjektů v Karáskově díle. Je to 1) Marcel: démonický, koncentrát zla celého rodu, tajemný, nebezpečný, silný, vítězící, mající půvab oživlé mrtvoly; 2) Oreste: pasivní, mdlá povaha, zdegenerovaný potomek šlechtického rodu, manipulovatelný, dětinský s divčími rysy, hédonistický; 3) Gaston: estét, i jeho smrt musí být krásná, žije svými sny, jinošsky krásný, oboupohlavní, pasivní. Smolka tvrdí, že do těchto typů či jejich vzájemného propojení lze zařadit téměř všechny Karáskovy mužské postavy. SMOLKA, Zdeněk. *Subjekty v tvorbě Jiřího Karáska ze Lvovic. Tvar.* 1997, roč. 8, č. 3, s. 6. Pro naše potřeby nám však připadá základní vydělení na svůdce – svedený vhodnější, nebo lépe vystihuje vztahové uspořádání a řízenost postav.

⁷⁷ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tří mágů. Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes.* Praha : Volvox Globator, 2012, s. 157n.

⁷⁸ Tamtéž, s. 173.

⁷⁹ Tamtéž, s. 181n.

existence. Marcel obtěžkán rodovým zatížením má tendenci pojímat vraždu jako umělec své dílo, mít z ní uspokojení.

4.1.3 Adrian

Mr. Adrian Morris, hlavní postava třetího románu *Ganymedes*, je elegantní muž osmahlé kůže, černých očí a rtů jako lupenů krvácející růže.⁸⁰ „V jeho chování byla vůbec jakási obojetnost a neurčitost, [...] byl vždy obklopen lidmi, milován jimi a slaven, ač stále projevoval touhu býti sám, odloučiti se od lidí, žít v klausuře.“ Takto se nám na charakteristice Morrisově rýsuje paralela k postavě mágů Manfreda a Marcela. Jsme tedy toho názoru, že Adrian je oním třetím mágem. O jeho vymezení oproti tajemného okultnímu Jörnu Mollerovi pojednáváme níže.

Sexualita a způsoby postavy Adriana-mága jsou nastiňovány následovně: „Nezamítal nikoho ze svých ctitelů a ctitelek, ale nikdo z nich nemohl se také honositi, že by byl jím vyslyšen. [...] Usmíval se, i když zasazoval rány, a za největšího nebezpečství nepozbýval sebe: stále uchovával celé své kouzlo [...]“⁸¹

Adrian představuje svůdce ve vztahu k svedenému Radovanovi. Nyní se zaměříme na důvody, proč o postavě Adriana-cizince-svůdce uvažujeme jako o třetím z mágů. Jak jsme již výše naznačili, dva předešní mágové vykazují se zmíněným cizincem-svůdcem podobné rysy. S předloženou tezí souhlasíme, uvedeme si však pro stvrzení určité problematizující výhrady. Adrian zálibou v alchymii z doby Rudolfa II. a vztahem k svedenému Radovanovi zapadá do typu mága (Adrian Radovana odmítá, ke sblížení však nakonec dojde). Adrian svedenému nepoodhalí svou osobnost, na rozdíl od analogického vztahu Manfred – Francis a Marcel – Gaston. Ještě více se Adrian do typu mága včleňuje „nenormálním“ životem, cestuje, nikde není skutečně doma, je finančně zajištěn. V jeho postavě krásného vzdělaného homosexuálního muže pozorujeme dozvuky pozdního dandysmu. Tím vším si ověřujeme, že odpovídá typu mága. Musíme současně podotknout, že jedním z hlavních rysů typu mága je posedlost a naléhavé nutkání dojít cíle, který se pohybuje za hranicí obvyklosti, cíle, který se vyskytuje až kdesi v říši bizarnosti a morbidity a který pro mága znamená naplnění smyslu života.

⁸⁰ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tři mágů. Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes*. Praha : Volvox Globator, 2012, s. 367.

⁸¹ Tamtéž, s. 371n.

Takovýto zřetelný cíl u postavy Adriana chybí, ale vyskytuje se u postavy Jörna Mollera, proto může být i Jörn interpretován jako třetí mág. Domníváme se však, že tomuto typu lépe vyhovuje Adrian, a z toho důvodu za třetího mága považujeme právě jeho.

4.1.4 Jörn Moller – možný či nemožný mág?

Postava dánského sochaře z románu *Ganymedes* se staví na místo problematizující postavy. První zjevení Jörna u hrobu Jehudy Lva je vyličeeno jako tajemné, vyzdvížena je jeho časová nesounáležitost s časem přítomným románu a také démoničnost, čímž by odpovídal postavě mága: „[...] bylo jisto, že nebyla (podivná postava – pozn. autorky) z tohoto věku, ale z některého století již minulého. [...] Tento fantom měl sílu podmaňující a bezpečné skutečnosti.“⁸² Jörn představuje oproti dvěma předchozím mágům svou vizáží estetický posun od krásného šlechtice k typu ošklivého žida. Obličej „s mocným, srostlým obočím nad nosem, zakřiveným jako zobák dravců“, „zkadeřené, černé vlasy“, „oči se rozsvěcují horečnými zásvity jako oči drážděné šelmy“,⁸³ to vše tvoří tvář, kterou nemůžeme označit přívlastkem krásná, a z toho by také pramenil, v případě, že bychom uvažovali o Jörnovi jako o mágovi, nový aspekt či obměna typu mága: Jörn trpí nízkým sebevědomím, má problém navázat bližší kontakt s muži, a proto prahne po vytvoření androida, jenž by mu byl věrným a oddaným přítelem, po vzoru Golema. Výše uvedená charakteristika by znamenala, že mág představuje někoho, kdo je spoután druhou osobou. Mág je naproti tomu vždy nezávislý, samostatný a podmaňuje si druhé osoby, samotného mága si podmanit nikdo nemůže, proto je třetím mágem Adrian, nikoliv Jörn.

Jörn, zpočátku rezervovaný (což je rys přibližující jej ke třem mágům), se postupně sblíží s Adrianem, jemuž vyradí své životní záměry o tvorbě Ganymeda. Poté se sblíží s Radovanem, jenž pro něj představuje žijícího Ganymeda, a od své tužby po vzkříšení hliněné sochy neupustí.

Propletenost Adrian – Radovan/Ganymedes – Jörn bychom si mohli blíže naznačit, kdybychom si každou postavu umístili na jeden vrchol trojúhelníku.

⁸² KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tři mágů. Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes*. Praha : Volvox Globator, 2012, s. 393n.

⁸³ Tamtéž, s. 395.

Radovan je zařaditelný do kategorie pouze svedený, sveden (ve smyslu okouzlen) je nejprve Adrianem, posléze Jörnem. Adriana jakožto pouze svůdce s Radovanem spojuje jakási odmítavá náklonnost, s Jörnem pak jakási duševní shoda mísená s nelibostí. Adrian-mág si podmaní Radovana i Jörna. Jörn je svůdcem Radovana a zároveň je Radovanem sváděn, protože se jako umělec toužící po oživé hliněné soše podřizuje slabšímu a mladšímu muži, což znamená zcela protikladnou vztahovou rovinu (jako by vyzníval vztah svedený – svedený) než v předchozích dvou románech (kde je zřetelný vztah svůdce – svedený). O umělci nemůžeme uvažovat jako o silném jedinci, ba právě naopak, slabost je u něj ještě znásobena v rozměru tělesném (nemoc) i duševním (vědomá ochota podřídit se oddanému příteli). Rozeznáváme u něj jedinou silnou stránku, a to sílu vůle, která jej připodobňuje ke třem mágům.

Musíme uvést ještě jeden argument, abychom dokončili naši úvahu o tom, proč Jörn neodpovídá typu mága. Jedná se o situaci smrti mága. Jörn umírá na posteli, oslaben nemocí a dokonáním svého poslání. Umře-li mág, pak jedině na vrcholu svých sil a za záhadné okolnosti (tak jako Manfred Macmillen neobjasnitelně mizí při rituálu zapuzení dvojníka).

Kdybychom měli naši myšlenku shrnout, uvedli bychom, že Adrian představuje obměnu třetího mága, protože je vystihnut jako krásný démonický šlechtic podmanivé povahy libující si v okultismu, zatímco Jörn se postavě mága přibližuje tajemnou neotevřeností, silou vůle a posedlostí v naplnění okultního cíle.

4.2 Postava svedeného

4.2.1 Francis

Postava Francise Galstona z *Románu Manfreda Macmillena* je ta, jejíž optikou nazíráme na postavu Manfreda i na celý příběh. Mohli bychom jej, vzato podle Hodrové, považovat za vypravěče „s tělem“, tedy takového, jenž má statut postavy a svůj příběh⁸⁴ a zároveň také nevylučujeme, že zaujímá podobnou ústřední roli jako mág. Tento mladý muž se záhy po seznámení s Manfredem stane jeho důvěrníkem a milencem. Je Manfredem okouzlen, podřídí se mu, chová k němu city. Působí tedy

⁸⁴ HODROVÁ, Daniela a kol. -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Praha : Torst, 2001, s. 527.

vůči Manfredovi naprosto protikladně. Výjimečným není případ promluv, ve kterých si dominantnější (nebojme se užít tohoto přívlastku) Manfred submisivnějšího Francise explicitně podmaňuje, jako například: „Vytušil jsem již dávno, že vás zajímám. Ale bavilo mne, stavěti se k vám neproniknutelným. [...] vím, že jste z povah, jimž se vede nejlépe, obětují-li sebe. Toužím nyní po vaší pasivnosti, z důvodu, pro nějž muž analogicky touží po ženě. [...] Nebudete míti teď, Francisi, svou příjemnost a krásu pro nikoho než pro mne.“⁸⁵

Postava Francise je oproti Manfredovi zobrazena pouze v monologu či v dialogu s Manfredem, není tedy reprezentována výroky jiných postav. Nedovídáme se nic o Francisově minulosti, celá jeho osoba je časoprostorově soustředěna pouze na Manfreda.

Považujeme-li Manfreda za typ mága a přitom nemáme na mysli typ ve smyslu celostně zobrazeného charakteru, jednoznačného a beze zbytku zveřejněného,⁸⁶ ba jen jako protagonistu, do určitého stupně neměnného, příznačného rozebírané trilogii, musíme se pak nutně zamyslet také nad tím, zda postava Francise a jí analogické postavy v dalších dvou románech (Gaston a Oreste ve *Scarabeovi* a Radovan v *Ganymedovi*) nereprezentují typ postavy ve významu opačném než tři mágové, tedy typ postavy průhledné a taktéž do jisté míry stereotypní, nikoliv však dezindividualizované. Přesto bychom mohli v korelaci postavy mága a jemu podrobeného vidět analogii k schematickému syžetovému modelu v podobě svůdce – svedený příznačného populární literatury a žánrů s konstantními postavami.⁸⁷

4.2.2 Gaston

„Gaston Béroalde d'Amade dospěl sotva dvaceti let, když si umínil zemřít, poslušen temného hnutí srdce, odpovídajícího slovem „marnost“ na slovo „život“.“⁸⁸

⁸⁵ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tři mágů. Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes*. Praha : Volvox Globator, 2012, s. 29.

⁸⁶ HODROVÁ, Daniela a kol. -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Praha : Torst, 2001, s. 531.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tři mágů. Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes*. Praha : Volvox Globator, 2012, s. 145.

Úvodní věta *Scarabea*, druhého románu trilogie, je zároveň prvotní charakteristikou postavy Gastona. Je to mladý šlechtic, „hoch s obličejem jemné krásy“, sžíraný pocitem nudy a žádného nadšení či smyslu života. Gaston se pohybuje v začarovaném kruhu, nemá po čem toužit, vše jej znechucuje. „[...] z neuvědomělosti dětství se octl přímo, bez přechodu, v životní omrzelosti. Svět nevzbouzel jeho zvědavosti. Jeho cit neznal ilusí.“⁸⁹ Uniká do snových představ, zpochybňuje sám sobě realitu, protože ta jej rozrušuje, oškliví se mu. Dovede vnímat nevyzpytatelnou atmosféru italského města Terst. „A nebylo to posléze město, ale jako fantom města, jako přízračná bytost v mušelínu, ověšená opály, poprášená stříbrem. Bylo v něm něco, čeho dosud jinde nezaznamenal. [...] Byl teď zamilován do tohoto mrtvého města, vystavěného jako z náhrobních kamenů. [...] Ano, věci mohl mítí ještě rád, měly-li zdání neskutečnosti.“⁹⁰ Gaston reprezentuje variantu postavy svedeného mágem, tedy slabšího, podřízeného milence.

4.2.3 Oreste

Je mladý šlechtic, zpočátku cizinec a milenec druhého z dvojice cizinců v románu *Scarabeus*, Marcela-mága. Je vyličen jako mladík „bílé pleti jako květ magnolií“, „rtů korálově rudých“, „s lehce kadeřavými vlasy odstínu zlata“.^{91, 92} Oreste je podřízen staršímu milenci, k jehož bezcitné démonické povaze je připoután citovou vazbou (viz níže). Jeho vizáž se proměňuje v závislosti na jeho citové situaci, při rozchodu s milencem jej trýzní vlastní sentimentalita. V tomto popisu si připomínáme odkazy k antické stylizaci, která je příznačná spíše pro Karáskovu poezii.⁹³ „Nebyl to již onen elegantní, hrdý hoch s profilem Caesarovým, s apollonským krkem, s něčím plným a kovovým v rysech tváří stejně jako v určitém

⁸⁹ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tří mágů. Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes*. Praha : Volvox Globator, 2012, s. 146n.

⁹⁰ Tamtéž, s. 150n.

⁹¹ Tamtéž, s. 157.

⁹² Především při líčení vzhledu postav mladých jinochů užívá Karásek poetického jazyka pro prózu příznakového. Je to jazyk plný obraznosti, metafor a barevnosti. Domníváme se, že poetičnost jazyka má dokreslovat a podtrhovat něžnost, křehkost, krásu a naivitu postav mladých svedených hochů.

⁹³ PUTNA, Martin C. Poetika homosexuality v české literatuře. *Neon* [online]. 1, č. 5, 2000, s. 43.

rytmu pohybů: nervosní, slabošský, vyčerpaný, jevil degeneraci své rasy, náhlý součet všech jejích vin a nemocí.“⁹⁴

4.2.4 Radovan

Postavou svedeného v románu *Ganymedes* je mladý osmnáctiletý chlapec po maturitě. Střetávají se v něm zmatky adolescentního jedince a „jiná“ sexualita. Radovan měl „světle hnědé kadeře s odstíny zazlátlými, a úzký, pobledlý obličej“ vypadající spíše jako dívčí.⁹⁵ Můžeme tvrdit, že Radovan je homosexuál: „Všechno jest, jenom ne – mužem. [...] Lichotí mu, říká-li někdo, že jest jako žena.“⁹⁶ Toto stanovisko je dále zpečetěno reminiscencemi z minulosti, od těhotenství Radovanovy matky: „Ví, že *není mužem*, poněvadž si toho matka jeho, když jej v lůně nosila, nepřála;“⁹⁷ v dětství při hře na schovávanou jej políbila dívka: „Žena jej políbila! Jaký hnus! Dřel své rty jako šílený, aby s nich smyl ten hanebný polibek;“⁹⁸ a dospívání, kdy Radovan miloval spolužáka: „Toužil viděti jej obnaženého. [...] Ah, krásu mužskosti [...]“⁹⁹ Radovan touží po lásce. Představuje prototyp svedeného.

Oproti předešlým románům se dozvídáme něco o původu a rodině postavy svedeného. „Zrodil se, divná bytost, z divných rodičů. Oba z patricijských rodin, byli spojeni manželstvím, na němž se usnesly jen jejich rodiny, toužící sjednotiti vzájemná bohatství, aniž se sblížili snoubenci láskou.“¹⁰⁰ Radovan pochází ze svazku zženštilého muže a statné ženy (viz níže). Toto převrácení stereotypu považujeme jednak za autorovo projevení svobodomyslného postoje k homosexualitě (více viz motivy homosexuality), jednak za přiřčení rodové odchylnosti, nenormálnosti k postavě Radovana. Zdůrazněna je „absurdní historie“, jíž děkuje Radovan za své bytí.¹⁰¹ Pokládáme tuto zmínku o Radovanově původu za důležitou, neboť se domníváme, že předurčuje celé žití jeho bytosti. Jeho otec je „jemný, plavý,

⁹⁴ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tři mágů. Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes*. Praha : Volvox Globator, 2012, s. 176.

⁹⁵ Tamtéž, s. 358.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ Tamtéž, s. 359.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Tamtéž, s. 360.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 363.

¹⁰¹ Tamtéž.

sladký muž“ se sadickými choutkami, matka je naproti tomu charakterizována jako žena „vysoké postavy, statná“; „cigareta neopouštěla jejích rtů, dogy sledovaly její paty“.¹⁰² I přes udání podivného původu však v postavě Radovana nepozpoznáváme nic patologického, mimo jeho homosexualitu, která může být na ose normálnost – podivnost vnímána v daném kontextu doby a žánru jako něco, co se přiklání spíš k pólu podivnosti.

4.3 *Ostatní postavy*

Nyní se zmíníme o několika vedlejších postavách, které se na příběhu nepodílejí přímo. Známe je jen z vyprávění jedné z ústředních postav nebo jsou opředeny tajemstvím.

4.3.1 **Dvojníci Walter Mora a divo Cagliostro**

Postavy dvojníků se vyskytují v *Románu Manfreda Macmillena*. Walter Mora je postavou opředenou záhadnem. Mluví se o něm v souvislosti s autorstvím dramatu o Cagliostrovi. Walter Mora i Manfred se považují za převtělení jedné a téže duše Cagliostrovy, Mora je proto znepokojivým elementem pro Manfreda Macmillena a naopak. Tyto postavy spolu vzájemně soupeří, jejich existence se vzájemně vylučují.

Walter Mora i Cagliostro reprezentují ty postavy, které existují v textu pouze ve výrocích jiných postav, v románu se ani jinak neobjeví.¹⁰³ K těmto postavám náleží ještě Max Duniecki, o němž víme pouze to, že seznámil Francise s Manfredem.

¹⁰² KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tří mágů. Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes*. Praha : Volvox Globator, 2012, s. 364.

¹⁰³ Tamtéž, s. 520.

4.3.2 Sainte-Croix

Rytíř Sainte-Croix, jediný a osudový milenec Marie Madeleine,¹⁰⁴ patří k postavám, o nichž se dozvídáme pouze prostřednictvím promluv Marcela. „Byl mistrem přetvářky, chameleonem tvářností. [...] Od cynického žertu k lyrické důvěrnosti mu bylo stejně blízko, jako od míšení úkladných jedů k spisovatelství zbožných, meditujících knih.“¹⁰⁵ Postavu Sainte-Croixe zmiňujeme jen z jednoho důvodu – je zmíněn jako původní držitel starodávného egyptského prstenu se scarabeem. Z dědictví předchůdců se pak prsten dostane až k Marcelovi.

¹⁰⁴ Vraždkyně z Marcelova rodu. O postavě Marie Madeleiny se zmíníme v souvislosti s magickou věcí a motivy třetího pohlaví.

¹⁰⁵ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tří mágů. Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes*. Praha : Volvox Globator, 2012, s. 258.

5 Motivy

5.1 *Magická věc*

Přidržíme-li se charakteristiky Karáskovy trilogie z *Panoramatu české literatury*, zdůrazňujeme motivy romanticky fantaskních rekvizit.¹⁰⁶ V *Románu Manfreda Macmillena* je to obraz Manfredova démonického předka, ve *Scarabeovi* prsten napuštěný jedem, v *Ganymedovi* listina s magickou formulí k vytvoření Golema. Pokusíme se zamyslet nad podstatou motivu těchto předmětů a postihnout tak případné souvislosti naznačující vnitřní spojitost trilogie.

5.1.1 Obraz

Předem bychom měli vymezit, jaké přívlastky se vztahují k magické věci. Především je to skrytý nebo viditelný potenciál působit kouzelnou silou, tedy něčím iracionálním, a touto svou magičností ovlivnit postavy i celý příběh. Budeme-li uvažovat o obrazu jako o reprezentantu čarovného artefaktu v *Románu Manfreda Macmillena*, musíme upozornit na to, že obraz představuje magickou věc už ze své podstaty, zdvojuje obraz člověka.¹⁰⁷ Mohli bychom počítat s tím, že v románu dochází k jakémusi dvojímu, ba dokonce vícenásobnému zdvojení matoucí povahy, jež umocňuje tajuplnost zastřené věci: obraz zobrazující Cagliostro (první zdvojení) je zároveň i zdvojením Manfreda a Mory (druhé a třetí zdvojení), přičemž Manfred a Mora jsou převtělenou reduplikací Cagliostro (čtvrté zdvojení). Oním démonickým „předkem“ nepojmenováváme vlastně nic jiného než portrét Diva Cagliostro, osobnosti, jejíž reinkarnací duše je živ Manfred i Walter Mora. Manfred na tento obraz narazil v antikvariátu v Benátkách, tento objev je spouštěcím momentem jeho zvláštního uvědomění a hledání sebe samého, zmatení jeho existence. „Kdo chtěl, abych spatřil věc, jež se mi stala pak osudem? Bůh či ďábel: Náhoda jest u ďábla to, co jest u Boha řízení. [...] Spatřil jsem tam svůj vlastní portret – podobu muže z osmnáctého století, jež byla úplně totožná s mou vlastní podobou.

¹⁰⁶ MACHALA, Lubomír a kol. *Panorama české literatury: literární dějiny od počátku do roku 1989* [DVD-ROM]. Olomouc : Univerzita Palackého, 2008, s. 199.

¹⁰⁷ HODROVÁ, Daniela a kol. -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Praha : Torst, 2001, s. 700.

Stařec (majitel antikvariátu – pozn. autorky) tedy myslel zprvu, když se podíval na mne náhle, že nějaký démon mu oživil portret, jenž visel ve skladišti.¹⁰⁸ Po setkání se s magickou věcí se žití ústředního hrdiny změnilo. Obraz jakožto magická věc zaujímá tedy výsadní funkci.

5.1.2 Prsten a obraz

Obdobnou magickou věc představuje ve *Scarabeovi* prsten s jedem. Funkce této věci je však poněkud jiná než v prvním románu. Název věci se rovněž nachází v titulu díla, což dokládá její význam. Prsten nespouští jako obraz Cagliostro směřování děje, nemění život hlavního hrdiny, naopak má funkci završování a je také spojnicí Marcela s jeho předkem, vražedkyní Marií Madeleinou: „[...] Sainte-Croix odkázal v prstenu, zdobeném scarabeem, markýze de Brinvillier tajemství slavného jedu, jejž pro ni vynalezl...“¹⁰⁹ Symbol scarabea posunuje mystický práh dál k symbolům egyptské magie: „veliká ochránitelka zla, Isis, přeměňující se v scarabea“.¹¹⁰

Ve *Scarabeovi* zaznamenáváme stejně jako v prvním románu obraz jako cosi tajemného, avšak ještě více zkázotvorného. Tuto skutečnost zdůrazňuje i Daniela Hodrová.¹¹¹ Marcel namaluje Gastona jako mrtvolu se slovy: „Maluji vás tak, jak byste mně se líbil, přetvořuji vás v podobu, již bych mohl jediné milovati...“¹¹² přičemž Gastonovi zakáže portrét spatřit. Gaston se na malbu tajně podívá a od onoho momentu v příběhu je jeho osud zpečetěn, ještě více podlehe Marcelovi. „Miloval by mne, kdybych byl mrtev, zahořekoval Gaston. Nenávidí života. Tajemný kruh morbidnosti jej obepíná stejně jako všechny jeho předky, jako Marii Madeleinu.“¹¹³ Pozorujeme dokonce spojení obou magických věcí přinášejících zánik. Děje se tak v momentu, kdy Gaston stojí jako omámen před obrazem

¹⁰⁸ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tři mágů. Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes*. Praha : Volvox Globator, 2012, s. 59nn.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 302.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 303.

¹¹¹ HODROVÁ, Daniela a kol. -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Praha : Torst, 2001, s. 700.

¹¹² KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tři mágů. Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes*. Praha : Volvox Globator, 2012, s. 335.

¹¹³ Tamtéž, s. 339n.

své mrtvolky a přiblíží se k němu scarabeus: „Gaston viděl fosforeskovatí svítivou žlutí trup tajemného hmyzu. Byl neobyčejně veliký. Když jeho lesk dosáhl intenzity, brouk se zdál všecek z kovu. Hlava, trup, krovky, tykadla, vše bylo jako ze zlata. [...] Gaston následoval brouka jako v somnambulním spánku.“¹¹⁴ V druhém románu jsou to tedy právě tyto dva předměty s potenciálem zla (v případě prstenu se scarabeem můžeme uvést přívlastek „oživlý“), které společně s podmanivou mocí mága dovedou postavu svedeného ke smrti.

5.1.3 Magická formule a socha

V *Ganymedovi* se obdobně jako ve dvou předchozích románech vyskytují předměty, jež můžeme nazvat magickými, ba dokonce zkázotvornými. Je to náhrobek rabbiho Jehudy Lva a oživující socha. Jejich funkce se odlišuje od předchozích případů, od obrazu či prstenu, především tím, že nejsou samy o sobě původci zničení, jejich potenciál se dle vývoje situace zvrtné v něco zlého. Náhrobek rabbiho Lva slouží jako prostředek k rozklíčování tajemné formule k oživení sochy. Za tímto naplněním se žene postava Jörna Mollera. „Věřil jsem, že do textu svého náhrobku ukryl rabi šém-ha-m’foráš, oživující hliněné sochy a měnící je v němé, věrné, poslušné služebníky. [...] Urval jsem hrobu formuli, v níž jest ukryt život. Není to povídka, tajemná povídka z knihy Mágů, již vám tu povídám, je to skutečno, jsou to neotřesitelná fakta, přesné matematické formule, jež vynáším zpod svadlých listů šeríkových keřů starého židovského hřbitova.“¹¹⁵ Je nasnadě, že tato magická formule předznamenává pokračování příběhu golema, který je však pozměněn. Jörn Moller vytvoří sochu z hlíny ne proto, aby byl vzniknuvší Ganymedes jeho magickým služebníkem, ale ze zcela jiného důvodu – touží po vztahu, po věrném, oddaném příteli. Tento důvod ozřejmuje jako svou celoživotní úzkost, svůj mrzutý úděl, který chce napravit. „Celý život se dívali lidé po mně s posměškem, a nejkrásnější mužové, o nichž jsem sníval doma s horkou hlavou v nocích beze sna, ani se na mne nepodívali... [...] a v jejich zrácích zableskl se posměšek nad mou šeredností.“¹¹⁶ Vzorem sochy je krásný mladý chlapec Radovan, do něhož se umělec

¹¹⁴ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tří mágů. Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes*. Praha : Volvox Globator, 2012, s. 341.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 406.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 409.

téměř na první pohled zamiluje. „Ožívající socha hubí svůj model,“¹¹⁷ nejprve však přispívá ke skonání samotného tvůrce Jörna Mollera, kterýžto vyčerpav se k smrti vytvořením androida, naplnil své životní poselství.

Právě ve vztahu Radovan – socha nacházíme dvojnictví, analogické situaci z *Románu Manfreda Macmillena* (Manfred – Walter Mora). Motiv je zde rozvinut poněkud jiným způsobem. Na rozdíl od prvního románu známe původ dvojníka (v prvním románu jsme vystaveni nejistotě o původu postav, netušíme, zda existovala jedna z nich dříve než ta druhá). Postava Radovana sama v dobré víře souhlasila s vytvořením sochy dle svého modelu, jeho vizáž pak byla zneužita k vytvoření androida. „Na loži Adrianově ležel spící jinoch. Radovan se k němu přiblížil a poznal – sám sebe. Šílí? Je to halucinace? [...] Je to šalba démona? Je to výsměch inferna? [...] Tento dvojník vypadal jako výtvar z jeho krve, z jeho života, z jeho ducha, z celé jeho bytosti.“¹¹⁸ „Zesinal náhle smrtelnou hrůzou a pochopil náhle, co se děje. Viděl teď, že je v moci Nadpřirozena, a že se dovršuje jeho osud. *Hyne vlastním preludem. Hyne tím, co bylo vytvořeno z něho sama. Hyne sám sebou.*“ Moment, v kterém žijící socha svírá a dusí svůj „originál“, je dále projikován do příoměru orla odnášejícího Ganymeda „někam do nesmírné výše...“ „Byl GANYMEDEM, jež si odnášel OREL do své říše jako kořist, do skvělé, nadpřirozené krásy, do neprůsvitné bělosti nebes, do věčné extase, do objetí lásky, jež není již lidská, ale božská...“¹¹⁹ Společně s Radovanem „umírá“ i socha, rozbije se. Dvojník ve třetím románu taktéž zapříčiní duševní nepříčetnost a zkázu druhého z dvojice za nejasných okolností, obdobně jako v prvním románu.

5.2 Motiv cizince¹²⁰

5.2.1 Neznámá milenecká dvojice

Motiv cizince příznačný pro literaturu 20. století,¹²¹ setkání se s cizím člověkem a pocit neodkladné dychtivosti po poznání a sblížení se s neznámým

¹¹⁷ HODROVÁ, Daniela a kol. -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Praha : Torst, 2001, s. 700.

¹¹⁸ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tří mágů. Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes*. Praha : Volvox Globator, 2012, s. 456n.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 458.

¹²⁰ Modelem cizince v Karáskově díle se zabývá Karel Kolařík.

je součástí hnací události románu *Scarabeus*, v které dochází k proměně v postavě Gastona. Rozmrzelý Gaston bloudící nočními Benátkami uzřel a uslyšel dvě neznámé postavy, dva neznámé hlasy, jimiž byl upoután natolik, že jen samotné setkání pokládal za směřodáté jeho existenci: „Pocíťoval náhle, že toto nahodilé setkání – zrovna před okamžikem, kdy se rozhodl vyjít ze života – má smysl pro jeho bytí, byť dosud zakrytý. [...] Poprvé v životě jej někdo zajímal.“¹²² Je to cizinec, který dovede Gastona až k úplnému obratu. „Ale podivno! – nemyslí již na sebevraždu. Žilo v něm teď něco jako očekávání věcí, jež mají přijít.“¹²³ Gaston cizince stíhá, následuje jejich kroky (a už tím se načrtávají budoucí vztahy) až do té doby, než se naskytne vhodná příležitost ke sblížení s jedním a pak i s druhým z nich.

5.2.2 Šarmantní Angličan

V *Ganymedovi* pozorujeme rovněž motiv cizince, a to v podobě postavy mága Adriana Morrise. Angličan je cizincem pro postavu Radovana, který se opojením jeho krásou a enigmatičností cítí být pohlcen a propadá zamilovanosti. „Radovan cítí, že miluje cizince, ač jej jeho zjev tíží a zmrtvuje jako nestřesitelná můra.“¹²⁴ Střetnutí Radovana s cizincem se mu stane později osudným, neboť Adrian Morris využije náklonnosti mladého muže a poskytne jej jako model k soše Jörnu Mollerovi. Jinými slovy můžeme tedy říci, že cizinec reprezentující svůdce, je pojátkem a prostředníkem mezi svedeným Radovanem a dalším svedeným Jörnem, původcem zhouby svedeného Radovana.

¹²¹ HODROVÁ, Daniela a kol. -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Praha : Torst, 2001, s. 686.

¹²² KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tří mágů. Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes*. Praha : Volvox Globator, 2012, s. 156.

¹²³ Tamtéž, s. 165.

¹²⁴ Tamtéž, s. 368.

5.3 *Motivy homosexuality, třetího pohlaví*

Ve všech románech trilogie rozpoznáváme zřetelné motivy homosexuality (nebo též „třetího pohlaví“). Tyto motivy se objevují v různé míře a přechází od milostných vztahů mezi muži až k nenávisti vůči ženám.

“Hovořit o homosexualitě a homosexuální tematice je v případě Karáskova díla problematické, zvláště proto, že Karásek sám nikdy slova “homosexualita” nepoužíval.”¹²⁵ My tohoto označení užíváme při charakteristice postav. Musíme podotknout, že pojmenování “homosexuální” či “homosexuál” bereme s rezervou s ohledem na skutečnost, že může či nemusí odpovídat Karáskovu pojetí “třetího pohlaví”. Podle současných konceptů gender studies a queer theory, které si přivlastňují Karásku jako jednoho z průkopníků queer tematiky v české literatuře, soudíme, že můžeme přízviska “homosexuální” užívat, avšak s vědomím neúplné opodstatněnosti tohoto pojmu, o které se zmíníme níže.

Co znamená pojetí třetího pohlaví či oboupohlavnosti? Nejjednodušeji si je můžeme objasnit tvrzením, že “Karásek odmítl myšlenku o existenci pevných, statických, sexuálních kategorií,”¹²⁶ proto je možné při charakteristice postav narazit na “muže s duší ženy”. V Karáskově díle se obecně vyskytují postavy nesoucí znaky obojího pohlaví, mužského i ženského,¹²⁷ můžeme je nazvat androgyny či hermafrodity, aniž by to bylo označení nepatřičné. Proto je právě pojem třetího pohlaví vhodnější pro hrdiny *Románů tří mágů*, avšak dáváme přednost pojmu homosexuál, a to proto, že je z nynějšího pohledu srozumitelnější a možná dokonce neutrálnější.

Jak konstatoval Karásek sám, *Romány tří mágů* jsou na “záhadě třetího pohlaví” vybudovány.¹²⁸ V *Románu Manfreda Macmillena* nevystupuje žádná postava ženy. Manfred a Gaston se stávají přáteli jak na duševní, tak na tělesné úrovni. Manfredova promluva k milenci: „Máte, Francisi, dvojí bytost v sobě, aniž o tom víte, a jest mi obou bytostí těch třeba. Máte fantazii a smyslnost. Jste básník

¹²⁵ LISHAUGEN, Roar. Ta pravá, ta naše literatura: Jiří Karásek ze Lvovic jako zakladatel české homosexuální literatury. *Souvislosti. Revue pro literaturu a kulturu*. 2003, roč. 14, č. 4, s. 60.

¹²⁶ Tamtéž, s. 61.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Vzpomínky*. Praha : Thyrsus, 1994, s. 130.

a žena,¹²⁹ velmi příznačně odhaluje háv oné oboupohlavnosti. Manfredova výpověď pokračuje v duchu: „Ty, jež jsou ženami, hnusí se mi. Jsou to bytosti bez fantazie.“¹³⁰ Vztah k ženám je v Karáskově díle často reprezentován vlnami opovrhování a nenávisti.¹³¹

Ve *Scarabeovi* nacházíme dvě postavy, jež nereprezentují třetí pohlaví, vraždící milence Marie Madeleinu a Sainte-Croixe. Postava Gastona, „hocha s obličejem jemné krásy“, který „myslil často – ne na lásku k ženám – ale na přátelství s nějakým mladým hochem“,¹³² a Oreste, ztělesňující obdobnou křehkost ženy v těle muže, jsou typickými reprezentanty třetího pohlaví. Na základě promluvy démonického Marcela si můžeme ukázat jeho postoj k ženám (vyjma Marie Madeleiny, kterou miluje jako zosobnění uměleckého zla): „Žena je soustředěna na nejnižší pohlavnost. Každý muž je v jejích očích k tomu, aby ji vulgárně miloval, neboť optimismus ženy záleží v tom, že byť byla sebe starší a ohyzdnější, stále věří ve svou neodolatelnost. [...] Žena uzákonila všechny ohavné neřesti, od hlouposti zamilovanosti až po nevkus duševního sebeznásilnění.“¹³³ V této výpovědi si nelze nevšimnout podobnosti s postavou Doriana Graye. O nesporném vlivu Wildova díla na Karáskovo se dotkneme v kapitolách o žánrovém kontextu.

Lishaugen se poznamenává, že v *Ganymedovi* Karásek líčí, jak sebe sama chápe osmnáctiletý Radovan.¹³⁴ „Všechno jest, jenom ne – mužem. A mužem nikdy nebude. Je vůbec podivným tvorem.“¹³⁵ Právě ono pojmenování „podivný tvor“, kterého blíže určíme jako muže s duší ženy, můžeme vnímat jako synonymní pro třetí pohlaví. Dalším „podivným tvorem“ je také Radovanova matka, žena s duší muže. Oboupohlavnost postav vyplouvá na povrch při samotné charakteristice postav v příslušné kapitole.

¹²⁹ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tři mágů. Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes*. Praha : Volvox globator, 2012, s. 31.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Příkladem budiž báseň *Nenávist ženy* z básnické sbírky *Sodoma* (1895).

¹³² Tamtéž, s. 149n.

¹³³ Tamtéž, s. 255.

¹³⁴ LISHAUGEN, Roar. Ta pravá, ta naše literatura: Jiří Karásek ze Lvovic jako zakladatel české homosexuální literatury. *Souvislosti. Revue pro literaturu a kulturu*. 2003, roč. 14, č. 4, s. 64.

¹³⁵ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tři mágů. Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes*. Praha : Volvox globator, 2012, s. 358.

Třetí pohlaví je reflektováno i ve vztahu mezi postavami, který jsme si vymezili určením typů svůdce – svedený. Analogické určení mileneckých archetypů nalézáme v úvahách Martina C. Putny nad Karáskovou ranou poezií s antickou tematikou. Uvedeno je zde “bílé já” a “hnědé ty”.¹³⁶ “Bílé já” je charakterizováno jako pasivní, něžné, zženštilé, trpící samotou, zatímco “hnědé ty” skrývá maskulinní prvky, aktivitu, agresi.¹³⁷ “Bílý” a “hnědý” vytváří polární dvojici a zároveň zachovávají složku třetího pohlaví (bílý je zženštilý muž, muž s duší ženy). Putna zcela opodstatněně vidí v postavách *Románů tří mágů*, tedy v příběhu lásky “pasivního zženštilého jinocha a démonického, magickými schopnostmi vládnoucího muže” opět příběh o “bílém” a “hnědém” s jednou výraznou změnou: z původní antické stylizace Karásek zamířil k mysticismu.¹³⁸

Teorie třetího pohlaví bývala v Karáskově díle oprávněně vnímána jako dekadentní stylizace. Uvedeme-li si rysy typické dekadentnímu hrdinovi, jako je původ z horních společenských vrstev či z aristokracie, výborné vzdělání, výlučné estetické cítění a bezvadný vkus, mužství skrývajících odstíny androgynity, homosexuality, masochismu, mysticismu či neurózy,¹³⁹ utvrdíme se v tom, že odpovídají postavám z *Románů tří mágů*. Lishaugen poznamenává, že všechny výše uvedené vlastnosti se nacházejí u Karáskových postav, skrze které je nazíráno na degenerovanost, sexuální perverzi, kriminalitu, duševní nemoc a jiné chorobné stavy jako na něco svůdného, mystického a krásného.¹⁴⁰

Karáskovo dílo bylo dříve vnímáno pouze v mezích dekadence a homosexuální motivy byly proto interpretovány jako součást dekadentní stylizace. Až prvním, kdo Karáskovo dílo v této oblasti zrevidoval, jak poznamenává Lishaugen, byl Jetřich Lipanský,¹⁴¹ který spojuje homosexuální motivy s Karáskovou vnitřní bolestí, jež je zdrojem jeho tvorby.¹⁴² Tento postřeh je náležitý a do hloubky

¹³⁶ PUTNA, Martin C. Poetika homosexuality v české literatuře. *Neon* [online]. 2000, roč. 1, č. 5, s. 44.

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ Tamtéž, s. 47.

¹³⁹ LISHAUGEN, Roar. Ta pravá, ta naše literatura: Jiří Karásek ze Lvovic jako zakladatel české homosexuální literatury. *Souvislosti. Revue pro literaturu a kulturu*. 2003, roč. 14, č. 4, s. 65.

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ LIPANSKÝ, Jetřich. *Jiří Karásek ze Lvovic: essay*. Veselí p. Čepí : Edice Izmael, 1929.

¹⁴² Tamtéž, s. 10.

osvětluje Karáskovo dílo a autobiografické prvky v něm, zároveň však neinterpretuje homoerotické motivy jako ústřední.

Motiv homosexuality a třetího pohlaví je jedním z několika rysů tvořících charakter postavy mága a svedeného v *Románech tří mágů* a celkové vyznění trilogie. Jsou nezanedbatelné, nezastiňují však ostatní motivy.

6 Topoi – Praha a Benátky

Martin C. Putna poukazuje na skutečnost, že pokud není žádný reálný svět umělci vhodný pro umístění příběhu homosexuální lásky, vymyslí si jej.¹⁴³ Tomuto vykonstruovanému světu odpovídá v *Románech tří mágů* prostřední Prahy (první a třetí román), v druhém románu pak Benátky.

Praha i Benátky¹⁴⁴ představují “nehybný a umírající prostor”,¹⁴⁵ města ve své podstatě analogická, vyzařující atmosféru kdysi slavných, nyní utichajících měst plných starých paláců a tajemných míst. V Karáskově trilogii nabývá topos Prahy ještě jiného rozměru: zračí se v něm národní minulost (bitva na Bílé Hoře v *Románu Manfreda Macmillena*) a legendy či pověsti spjaté s českými zeměmi (legenda o Golemovi v *Ganymedovi*).

6.1 Praha magická

Lokace děje příběhu zaujímá v *Románech tří mágů* nezanedbatelnou důležitost. Právě topos Prahy skýtá potenciál vytvářet mystickou atmosféru. Nejkomplexnějšímu rozboru zahalení Prahy do hávu mystického až démonického podrobila první román Vítězka Pihertová v roce 1923, tedy ještě před knižním vydáním třetího románu trilogie. Skutečnost, že „v Praze se Karáskovi lidé jako odhmotňují, prožívají záhadný pocit, [...] dívají se na život jako sklem vlastní rakve, žijí ve fiktivnosti, jsou mrtvi v realitě,“¹⁴⁶ souvisí s jedním ze základních charakterizačních rysů postav, a sice s pocitem, že nepatří do doby, v které žijí, a proto unikají do „jiného“ světa. A právě magická Praha umožňuje hrdinům nalézt tajemný svět, který na ně působí svou přitažlivostí a démoničností. „Starobyle krásná

¹⁴³ PUTNA, Martin C. Poetika homosexuality v české literatuře. *Neon* [online]. 2000, roč. 1, č. 5, s. 47.

¹⁴⁴ Topos slavných hynoucích měst se objevuje také v dobové evropské literatuře. Za všechny jmenujme *Smrt v Benátkách* Thomase Manna. BEDNAŘÍKOVÁ, Hana. *Česká dekadence: kontext, text, interpretace*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000, s. 73.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ PIHERTOVÁ, Vítězka. *Praha Jiřího Karáska ze Lvovic: problémy dekadence a demonie*. Praha : Tiskem "Politiky" v Praze, 1923, s. 15.

Praha, [...] utonulá v minulosti, zdánlivě mrtvá, zapřádá Manfreda v pouta tajemné nostalgie.¹⁴⁷

„Praha náleží mystikům“,¹⁴⁸ píše Karásek v *Románu Manfreda Macmillena*. Praha umožňuje hrdinům odkrývat několik záhad: „tajemství národní tragiky“ (postavy vytušují z jakýchsi magických polí a „nekonečné melancholie“, že Staroměstské náměstí a Bílá Hora jsou místy bolesti českého národa), „tajemstvími prosáklá zdiva“ (stěny domů zaznamenaly tajemství z průběhu věků a mají možnost je vypovědět, Manfred si všímá také značek nad vchody do budov), přičemž „tajemství smrti němě a slavnostně chví se v ovzduší“.¹⁴⁹

Nejosudnější záhadou je „záhada pražských chrámů“, přesněji chrámu sv. Jakuba. Manfred do svatojakubského chrámu přichází „s hříšnou zvědavostí a krásy lačným esthétstvím, s chtivostí morbidních dojmů minulostních, s lehkomyšlnou povýšeností moderní duše nad přežilou naivní legendu, se starožitnickou zálibou a samolibou zaujatostí cizinců, s touhou experimentovati se svou duší“,¹⁵⁰ a tím se mu odkrývá démoničnost chrámu. Pihertová uvádí v souvislosti s chrámem sv. Jakuba „posupný výraz mstivé krutosti, potměšilé číhivosti démonických živlů kolem člověka“.¹⁵¹ Chrám je epicentrem zhoubné energie: „Tento velikolepě chmurný chrám má něco feudálně slavného, španělsky katolického v sobě. [...] Jak vejdete, jako by vás zajal přízrak Středověku a zatopil vás svými tmavými, minulými stíny. [...] Chcete-li rozuměti tajemnosti těchto věcí, musíte sám dovést být mrtev.“¹⁵² V chrámu je hrdina vystaven setkání s Tajemnou Bytostí,¹⁵³ s dvojníkem. Záhada města je pro Manfreda neodlučitelně protkána

¹⁴⁷ PIHERTOVÁ, Vítězka. *Praha Jiřího Karáska ze Lvovic: problémy dekadence a demonie*. Praha : Tiskem "Politiky" v Praze, 1923, s. 14.

¹⁴⁸ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tři mágů. Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes*. Praha : Volvox Globator, 2012, s. 28.

¹⁴⁹ PIHERTOVÁ, Vítězka. *Praha Jiřího Karáska ze Lvovic: problémy dekadence a demonie*. Praha : Tiskem "Politiky" v Praze, 1923, s. 15.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 16.

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tři mágů. Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes*. Praha : Volvox Globator, 2012, s. 33n.

¹⁵³ PIHERTOVÁ, Vítězka. *Praha Jiřího Karáska ze Lvovic: problémy dekadence a demonie*. Praha : Tiskem "Politiky" v Praze, 1923, s. 16.

se záhadou jeho existence.¹⁵⁴ V Praze se setkal s dříve netušeným dvojníkem, Praha ho přivábila po nějaké době zpět, aby v ní dovedl do konce záhadu svého bytí. Manfredovo směřování k Praze je až jakýmsi nevyhnutelným magnetickým puzením, prostředí Prahy ho mění a již zmiňované „Ve Vídni dandy, v Praze snílek“¹⁵⁵ plně vystihuje, jakým způsobem je prostředím hrdina ovlivněn. Je to až „osudná přitažlivost Prahy“¹⁵⁶ lákající Manfreda zpět.

Jaká je souvislost mezi dvojníkem Walterem Morou a démonickou Prahou? Pihertová soudí, že dvojník představuje personifikaci démonie města a touto podobou se podle ní stupňuje „dekadentní heroika v heroismus démonický“.¹⁵⁷ Heroický typ dandyho se částečně ztotožňuje s chimerickým ideálem adepta tajných věd, a to v dokonalé ovládnutelnosti, pronikavém pohledu do morálního ústrojí a vnějším chladu.¹⁵⁸

Pokud bychom dvojníka považovali za personifikaci Prahy, dostali bychom se do rozporu s konceptem reinkarnace duší, neboť by to znamenalo, že dvojník není převtěleným Cagliostrem, ale městem. Tato představa se nám jeví jako neadekvátní především z toho důvodu, že by vytěsnila román z žánrového kontextu gotického románu, který je při zařazení *Románů tří mágů* do literárněhistorických souvislostí zásadní.

Pihertová píše studii o démonii Karáskovy Prahy v době, kdy třetí román trilogie, *Ganymedes*, vycházel na pokračování v *Moderní revue*. „V „*Ganymedovi*“ [...] zdá se ožívati démonie starého pražského židovského hřbitova a pražského ghetta. Adrian Morris, jímž typus dandyho s okkultními sklony po třetí se realisuje v Karáskově tvorbě, spatřuje [...] židovského maga se svítkem papíru v ruce a má pocit, že se setkává se svým osudem.“¹⁵⁹

¹⁵⁴ PIHERTOVÁ, Vítězka. *Praha Jiřího Karáska ze Lvovic: problémy dekadence a demonie*. Praha : Tiskem "Politiky" v Praze, 1923, s. 17.

¹⁵⁵ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tří mágů. Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes*. Praha : Volvox Globator, 2012, s. 17.

¹⁵⁶ PIHERTOVÁ, Vítězka. *Praha Jiřího Karáska ze Lvovic: problémy dekadence a demonie*. Praha : Tiskem "Politiky" v Praze, 1923, s. 17.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 18.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 14.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 19.

Oproti zobrazení Prahy v prvním románu trilogie pozorujeme ve třetím románu jisté kontrasty doby minulé a doby „dobově současné“. Na straně jedné civilní život města: ulice „jsou plny dělníků, spěchajících do továren a nastupujících do tramwayí a přestupujících z vozu do vozu“,¹⁶⁰ na straně druhé Praha oživující magickou dobu rudolfínskou s golemovskou tradicí: „Domek (v němž přebýval Adrian Morris v Praze – pozn. autorky) byl opředen pověstí, že se v něm konaly za Rudolfa II. alchymické pokusy. Byly tam dokonce dosud stopy po alchymické peci,“¹⁶¹ či „Kteréhosi odpoledne Adrian zabloudil na starý židovský hřbitov. Vzpomněl moudrého rabbiho Jehuda Lva, syna Bazalelova, o němž tolik četl, a šel se podívat na jeho hrob. Procházel se mezi spoustou náhrobních kamenů, zastavoval se u větších sarkofágův, a ježto znal hebrejsky, řešil nápisy. Bylo tu všechno tak ponuré, tak bezútěšně smutné.“¹⁶²

6.2 Benátky

Scarabeus se odehrává v Terstu, posléze v Benátkách, kam Gaston následuje cizince a kde se s nimi sblíží. Benátky, obdobně jako Praha, jsou prostředím zmaru. „Vidíte, že Benátky jsou vystavěny bez základu, a že život zde jest jako květina bez kořene, vnořená do vody a tak jen na chvíli chráněná před skolem. Život zde nemá důvodu, jako paláce zde nemají půdy...“¹⁶³ V zobrazení Marcelova paláce je patrný kontrast minulé honosnosti a nynější odumřelosti: „Smělá stilisace kamenných ornamentů, portál, po stranách s karyatidami mořských bohů, jonské a korintské sloupy obou poschodí, [...] vše to působilo rozmanitostí a zdálo se téměř ušetřeno vši zkázy. Teprve když se přiblížil Gaston zcela blízko k paláci, bylo viděti jeho úpadek, opadalou omítku, zvětralý mramor, četná zabeďněná okna.“¹⁶⁴ Dojem zániku je umocněn, doveden až k pocitu smrti města: „Gaston teprve v této končině cítil nejživěji smrt Benátek.“¹⁶⁵

¹⁶⁰ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tři mágů. Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes*. Praha : Volvox Globator, 2012, s. 361.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 390.

¹⁶² Tamtéž, s. 392.

¹⁶³ Tamtéž, s. 164n.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 238n.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 239.

Podzemní hrobka Marcelova rodu, zapovězené místo přinášející smrt, je epicentrem zhoubné energie, obdobně jako chrám sv. Jakuba v *Románu Manfreda Macmillena*. Hrobka, místo Marcelových pokusů s jedy a vražd svedených (Oreste i Gastona), je popsána následujícím způsobem: „Krypta byla velmi hluboká. Dole se rozšiřovala v čtverhranné, značně rozsáhlé cibuculum. Všechny zdi byly vyloženy mramorem. Nějaké nápisy, v tmách teď nezřetelné, je zdobily. Byla zde jediná rakev prostřed pohřebiště. Rakev Marie Madeleiny.“¹⁶⁶

Pihertová soudí, že Karásek „[...] proniká hrdinně v pekla lidských mozků a do propastí lidských duší vytěžuje latentní hodnoty záporného lidství a záporné přírody.“¹⁶⁷ Toto vytěžování hodnot je společné všem třem románům a je zobrazeno v zálibě mágů v okultismu, v překračování smyslové skutečnosti. Záliba v okultních vědách se ve fikčním světě trilogie realizuje v prostoru symbolizujícím zmar a minulou slávu. Tento potenciál démoničnosti měst a paláců koresponduje s démoničností mágů a vytváří tajemnou atmosféru trilogie.

¹⁶⁶ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tří mágů. Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes*. Praha : Volvox Globator, 2012, s. 311n.

¹⁶⁷ PIHERTOVÁ, Vítězka. *Praha Jiřího Karáska ze Lvovic: problémy dekadence a demonie*. Praha : Tiskem "Politiky" v Praze, 1923, s. 18.

7 Dobový kontext

Román Manfreda Macmillena a Scarabeus byly vydány rok po sobě, v letech 1907 a 1908, zatímco *Ganymedes* je následoval až v roce 1925.¹⁶⁸ Posun sedmnácti let znamenal v dobovém kontextu mnohé, uvážíme-li například změny provázející rozpad Rakouska-Uherska a vznik samostatné republiky, tedy opouštění starých zaběhlých tradic a ustavování nových zřízení. V literárním kontextu se jedná o posun od diskurzivity konce 19. a začátku 20. století k novým viděním světa. Karáskův *Ganymedes* (1925) se drží dekadentního náhledu na svět, avšak dobou svého vydání spadá již do doby, v které se dekadentní vidění světa vytrácí. Ve stejném roce ukončila činnost i *Moderní revue*, platforma české dekadence. S dobou její existence (1894-1925) můžeme ztotožnit dobu české dekadentní poetiky. *Ganymedes* jakoby dokresluje vývoj dříve nastoupivších trendů.¹⁶⁹ Těmito trendy se budeme zabývat níže v úvahách o vztahu okultismu a dekadence, o vnímání dobové kritiky a taktéž o žánrovém zařazení trilogie.

7.1 Okultismus a dekadence

Okolo roku 1907 vrcholily zájmy o okultismus, spiritismus a parapsychologické fenomény,¹⁷⁰ což bylo podmíněno především převratnými objevy v exaktních vědách. Rozličné matematickofyzikální poznatky (radioaktivní záření, teorie kvantů, teorie čtvrtého rozměru) rozšířily do té doby existující představy o možnostech racionálního a empirického poznání světa. Došlo tedy k popření pozitivismu a uvědomění existence racionálně nevysvětlitelných a nepoznatelných sil a energií.¹⁷¹

¹⁶⁸ Romány zprvu vycházely na pokračování v *Moderní revue*.

¹⁶⁹ ŘEZŇÍKOVÁ, Lenka. Gotická duše moderny. Gotika a gotický román v české literatuře přelomu 19. a 20. století. In: BLÜMLOVÁ, Dagmar, ed. a JIROUŠEK, Bohumil, ed. Čas moderny: studie a materiály. České Budějovice : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, 2006, s. 73.

¹⁷⁰ PAPOUŠEK, Vladimír a kol. *Dějiny nové moderny: česká literatura v letech 1905–1923*. Praha : Academia, 2010, s. 122.

¹⁷¹ Tamtéž.

Na sklonku 19. a 20. století byly v českém kulturním prostředí zakládány různé ezoterické společnosti, které jsou spojeny i se jmény spisovatelů. Kromě Jiřího Karáska ze Lvovic byl okultismus inspirativní rys Julia Zeyera či Emanuela Lešetického z Lešehradu. Karásek v roce 1924 redigoval *Okultní a spiritualistickou revue*, do níž již v předešlých dvou ročnících přispíval. Dekadence byla bezpochyby provázána s okultismem více, než jen v rámci jakési dekadentní stylizace či autostylizace. Mnozí literáti byli členy okultních spolků a studovali literaturu s okultní tematikou.¹⁷²

Romány tří mágů a okultními motivy v nich obsaženými se zabývá pojednání v časopise *Půlnoční expres*, který se systematicky věnuje opomíjeným literárním dílům a společenským fenoménům.¹⁷³ U motivů okultistických, analogicky rovněž u homosexuálních, došlo především v posledních letech k důkladnější revizi s přihlédnutím k dekadentní (auto)stylizaci a promítnutí autobiografických rysů do Karáskova díla. Detailní popisy rozličných magických praktik, znalost Cagliostrova životopisu, egyptské magie, golemské legendy a mnohaleté osobní zasvěcení v parapsychologických okruzích svědčí více než jen o mělkém přizpůsobení se na poli dekadentní stylizace,¹⁷⁴ a proto předpokládáme, že okultní motivy v *Románech tří mágů* projikují autorovy individuální teoretické znalosti z dané oblasti.

7.2 Dobová kritika

V rámci dobových recenzí jsme se dopátrali příspěvků Arna Nováka a Otakara Theera zabývajících se prvním románem trilogie. *Scarabea* a *Ganymeda* tedy nemůžeme konfrontovat s bezprostředním dobovým vnímáním (vyjma studií Sezimy a Lipanského, které však mají několikaletý časový odstup od vydání díla). Domníváme se, že další romány trilogie, stejně jako *Román Manfreda Macmillena*, vzbudily „úsměv nad tolikerou pošetilostí“ jednak samotných příběhů a jednak Karáskova úsilí se takovému „pošetilému“ příběhu opět věnovat.

¹⁷² NAGY, Petr. Česká dekadence a okultismus. *Půlnoční expres. Listy pro odvrácenou tvář umění* [online]. 2013, č. 1, s. 3.

¹⁷³ NAGY, Petr. Karáskovy romány tří mágů. *Půlnoční expres. Listy pro odvrácenou tvář umění* [online]. 2013, č. 1, s. 6-9.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 9.

Podle Jetřicha Lipanského je *Román Manfředa Macmillena* „kniha konfesi a filosofie nudy“.¹⁷⁵ Je zřejmé, že filozofií nudy Lipanský naráží na (v textu trilogie) všudypřítomný dandysmus. Konfesi pak může mít na mysli okultní tendence, dvojnictví hlavního hrdiny nebo také jakési autorovo doznání realizované motivy oboupohlavnosti, mystické Prahy či zcela jinou konfesi, konfesi pošetilosti.

Jak bylo dílo reflektováno v dobových recenzích? Arne Novák hodnotí hlavní postavu Macmillena jako „posud nejdůslednější typ [...] duchovního havíře, jenž temnými a dravými šachtami okkultního poznání probíjí se k absolutnu svého já, aby kdesi na samém dně šachty [...] zadusil se výbušnými plyny satanského poznání.“¹⁷⁶ Macmillen je zároveň vnímán jako obměna a překreslení záhadné figury Doriana Graye,¹⁷⁷ autorovi tedy neupřeme „wildovský“ vliv. Zdůrazněno je taktéž prostředí, v němž se příběh odehrává, vídeňský palác a pražská zákoutí, „tot’ přímo spoluherci děje, mocní činitelé v rozvoji osudů.“¹⁷⁸ Novák nazývá *Román Manfředa Macmillena* „svěráznou kronikou stavů výjimečných a osudů paradoxních“, podle jeho názoru je však pouhým náběhem k dílu, které by takové motivy rozvinulo a domyslilo.¹⁷⁹

Otakar Theer nazírá na román jako na realizaci vlastností příznačných Karáskovi. Rovněž zmiňuje vliv Wildova Obrazu Doriana Graye. Podle Theerova názoru odpovídá *Román Manfředa Macmillena* větě z Wildova románu: „Místy stěží se vědělo, zdali se čtou duševní extase nějakého středověkého svatého nebo chorobná vyznání moderního hřišníka.“¹⁸⁰ Pro naše účely je bezesporu poutavá zmínka, že kniha již krátce po své publikaci „vzbudila rozhořčení počestného kritika“. Theer předvídavě poznamenává, že nad knihou je na místě spíše úsměv nad tolikerou „pošetilostí“ a zdůrazňuje, že za chladnou povýšenou maskou dandysmu se skrývá mnoho bolestí. Karáskův svět je podle něj „svět fikce truchlící, že nelze proměnit jí v realitu“.¹⁸¹

¹⁷⁵ LIPANSKÝ, Jetřich. *Jiří Karásek ze Lvovic: essay*. Veselí p. Čepí : Edice Izmael, 1929, s. 22.

¹⁷⁶ NOVÁK, Arne. Jiří Karásek ze Lvovic. *Román Manfředa Macmillena. Přehled. Týdeník věnovaný veřejným otázkám*. 1906/1907, č. 5, s. 892.

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ Tamtéž.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 893.

¹⁸⁰ THEER, Otakar. Jiří Karásek ze Lvovic a jeho nová kniha. *Lumír*. 1907, č. 2, s. 56nn.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 58n.

O *Románu Manfreda Macmillena* i *Scarabeovi* soudí Karel Sezima, že znamenají obrat v programu spisovatelově,¹⁸² tedy protichůdné hledisko oproti dvěma předchozím kritikům. Sezima zaznamenává v Karáskových postavách vymýcení všeho průměrně lidského, podřadného, spatřuje v nich „vidiny a fantomy, jež mají toliko určité vlastnosti osob živoucích“.¹⁸³ Imaginární svět Karáskův „pohrdá současností“, a proto se „plnou tváří odvrací k minulosti“. Sezima pokračuje v přiblížení Karáskovy poetiky zla zmínkou o kultu zla: „Ve zločinu vidí velikost dějin, v odvaze k němu jediný zdroj síly a tragičnosti.“¹⁸⁴ Manfreda Macmillena a Marcela nazývá nečasovými reky, nadanými „chladným démonickým ukrutenstvím mysli [...] poháněnými chorobnými pudy a hladem dobrodružství, aby dovršili svou zkázu.“¹⁸⁵ Sezima nevnímal Manfreda a Marcela jako pokračovatele jedné postavy, naopak až Marcel pro něj znamenal pravého Don-Juana zločinu,¹⁸⁶ postavu ve všech směrech vyhraněnější a úděsnější než Manfred. Mohli bychom souhlasit s tím, že Marcel je druhým stupněm démoničnosti či zvrhlosti, a to by platilo i v pojetí totožnosti všech tří mágů a reinkarnace duše Cagliostro (viz podkapitola Postava mága). Sezima zdůrazňuje Karáskovo zření k vyššímu estetickému účelu a zdánlivý rozpor „obsahu napiatého a krvavě vzrušeného s formou necitlivou“ dávající na odiv „marnost skutečnosti i všecku povýšenost snu“.¹⁸⁷ Znamená to jasně promyšlenou formu, kterou Karásek dal svým románům, a zároveň jeho opovrhování současností a skutečností, což se obojí děje v rámci dekadentní stylizace.

V době svého prvního vydání bylo na román nahlíženo jako na dílo, v němž Karásek uplatnil a vytříbil snad všechny prvky své předešlé tvorby (dekadentní zaujetí proti moderní vědě, androgynismus, novoromantické motivy, individualismus, aristokratismus, obřadnost katolicismu)¹⁸⁸ a současně jako na dílo, které znamenalo obrat v jeho tvorbě, paradoxně ze stejných důvodů, jež jsme uvedli

¹⁸² SEZIMA, Karel. Psychická dobrodružství. In: Podobizny a reliéfy. Studie o domácí próse soudobé. Praha : B. Kočí, 1919, s. 76.

¹⁸³ Tamtéž, s. 78.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 79.

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 82–83.

¹⁸⁸ THEER, Otakar. Jiří Karásek ze Lvovic a jeho nová kniha. *Lumír*. 1907, č. 2, s. 52–56.

v prvním případě. Mnozí autoři vnímají *Romány tři mágů* jako Karáskův příklon k dějovosti. Tímto porovnáním se více zabýváme v první kapitole.

Z obou dostupných kritických statí je zřetelná vazba k Wildovu *Obrazu Doriana Graye*. Karáskovy postoje k Wildovi a jeho „obranu“ na stránkách *Moderní revue* není třeba připomínat, neboť jsou obecně známy.

Scarabeus je podle Lipanského románem „magie a estetického satanismu“¹⁸⁹ a znatelné jsou v něm motivy „pathologické vraždy, sebevraždy a záhadné, okultní erotiky“.¹⁹⁰ Marcel-mág se natolik odevzdává zlu, až má v alegorickém závěru podobu čistého zla a osudu.¹⁹¹ V *Ganymedovi*, „příběhu věčného hochy s duší ženy“, se dle Lipanského Karásek věnuje otázce „sexuelního a ideového poblouznění“.¹⁹² Takové poblouznění se odráží jednak do vztahu svůdce – svedený, jednak v mázích „poblouzněných“ okultismem a ve svedených poblouzněných svůdci a okultismem. Tematika „sexuelního a ideového poblouznění“ je společná všem třem románům. Ve třetím románu však zaznamenáváme posun, postavy i prostředí působí civilněji a reálněji, jednají podle své vlastní vůle,¹⁹³ ne instinktivně a nevysvětlitelně jako v předešlých románech, na což jsme poukázali v kapitole pojednávající o postavách a motivech.

¹⁸⁹ LIPANSKÝ, Jetřich. *Jiří Karásek ze Lvovic: essay*. Veselí p. Čepí : Edice Izmaěl, 1929, s. 23.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 24.

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ Tamtéž, s. 25.

8 Žánrový kontext

V první kapitole jsme se pokusili shrnout dosavadní poznatky o *Románech tři mágů*, přičemž jsme narazili na často zmiňovanou Karáskovu návaznost na Zeyera, Arbesa, Wilda či Przybyszewského. Nyní si zkusíme stručně uvést, jaké podobnosti s díly těchto autorů se vyskytují v trilogii.

Uvažujeme-li o Karáskově návaznosti na Zeyera, máme na mysli především jeho magickou Prahu a mystické ladění příběhů (například *Inultus, legenda pražská*). Arbesovo romaneto (například *Svatý Xaverius*) představuje také tajemný příběh odehrávající se v magické Praze. Díla Wilda a Przybyszewského Karásek uveřejňoval v *Moderní revue*. Stanislaw Przybyszewski se zabýval ideou satanismu a kultem erotiky, *Obraz Doriany Graye* Oscara Wilda hlásal dandysmus. Motiv magické věci, konkrétně obrazu, se vyskytuje v dílech Zeyerových, Arbesových i Wildových.

Soudíme, že je na místě více než o návaznosti *Románů tři mágů* na dílo jiných autorů uvažovat o žánrovém začlenění trilogie. Tyto tři Karáskovy romány navazují na tradici gotického románu,¹⁹⁴ představují jakousi jeho aktualizaci v kontextu civilizační moderny počátku 20. století.¹⁹⁵ Můžeme uvést několik znaků gotického románu¹⁹⁶ a přirovnat je k trilogii.

Gotický román se zpravidla odehrává v tajemném prostoru (v trilogii Praha magická, Benátky), ve starobylých sídlech ukrývajících cosi zlověstného (Manfredův palác, Marcelovo sídlo s rodinnou hrobkou, domek z doby Rudolfa II.). Převažují mužské postavy záhadného původu, často démoničtí zločinci (viz kapitola o postavách). „Úchylný šlechtic“ nesoucí rodové prokletí (vraždy, sexuální perverze, šílenství) odpovídá typu postavy gotického románu. Fantastické úkazy jsou

¹⁹⁴ Díla vzniklá v době kolem roku 1900 se ke gotickému románu nehlásí, je to vazba spíš podvědomá, implicitní. Viz ŘEZNÍKOVÁ, Lenka. Gotická duše moderny. Gotika a gotický román v české literatuře přelomu 19. a 20. století. In: BLÜMLOVÁ, Dagmar, ed. a JIROUŠEK, Bohumil, ed. Čas moderny: studie a materiály. České Budějovice : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, 2006, s. 74.

¹⁹⁵ PAPOUŠEK, Vladimír a kol. *Dějiny nové moderny: česká literatura v letech 1905–1923*. Praha : Academia, 2010, s. 123.

¹⁹⁶ MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha ; Litomyšl : Paseka, 2004, s. 220nn.

vysvětlovány iracionálně nebo logicky.¹⁹⁷ V trilogii je na magické jevy nazíráno jako na něco, s čím postavy experimentují (v případě mágů) nebo tomu podléhají, ať obrazně či doslova (smrt postav svedených Gastona, Oreste, Radovana, Jörna, smrt mága Manfreda). Fantastické jevy jsou nevysvětlitelné, avšak pochopitelné v rámci okultních snah mágů. Jsou prostředkem šokujícím čtenáře, nutícím jej posouvat hranici představivosti.

Postupy gotického románu v dekadentní literatuře zprostředkovávaly možnost umělecké groteskní aktualizace románu a také umožňovaly autorům vnést do románu okultní zájmy, tajemná prostředí, démonická gesta postav a tímto způsobem odmítat životní všednost měšťanstva.¹⁹⁸ Obdobně, byť ne přímo o aktualizaci gotického románu, smýšlí Robert B. Pynsent, když tvrdí, že „kult zla manifestovaný v Karáskových okultních románech zakládá odmítnutí pohodlných a mechanických buržoazních mravních hodnot.“¹⁹⁹

V případě Karáskovy trilogie můžeme mluvit o „modernistickém gotickém románu“, v kterém se „děj odehrává v autorově současnosti a k minulosti se vztahují jen dílčí odkazy“²⁰⁰ (vyprávění Manfreda o Cagliostrovi, Marcela o jeho rodě, Jörna o Rabim Lvovi). Tyto dílčí odkazy jsou však živé ještě v jednom aspektu. Postavy trilogie jsou „sensibilní k řeči historické architektury, výtvarného umění a také knih.“²⁰¹ Tato skutečnost je spjata s okultní atmosférou magické Prahy a magickými věcmi, kterými se detailněji zabýváme v jim příslušných podkapitolách. S touto sensibilitou postav (a tedy i magickou Prahou a magickými věcmi) je provázáno propojení pojmů gotika a baroko. Děje se tak v *Románech tří mágů* a třeba také v *Gotické duši*. Gotické kulisy volně přechází v kulisy barokní, aniž by přitom docházelo ke změně „narativní strategie, ideového vyznění či emotivního náboje

¹⁹⁷ Obdobně jako u Arbesova romaneta.

¹⁹⁸ MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha ; Litomyšl : Paseka, 2004, s. 222.

¹⁹⁹ PYNSENT, Robert B. Dekadentní národ: politické názory Arnošta Procházky a Jiřího Karáska ze Lvovic. In: PYNSENT, Robert B. a POSPÍŠIL, Jan, ed. *Ďáblové, ženy a národ: výbor z úvah o české literatuře*. Praha : Karolinum, 2008, s. 339.

²⁰⁰ ŘEZŇÍKOVÁ, Lenka. Gotická duše moderny. Gotika a gotický román v české literatuře přelomu 19. a 20. století. In: BLÜMLOVÁ, Dagmar, ed. a JIROUŠEK, Bohumil, ed. *Čas moderny: studie a materiály*. České Budějovice : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, 2006, s. 79.

²⁰¹ Tamtéž.

textu“.²⁰² „Dekadentní obraz zašlého baroka“ a „dekadentní obraz gotiky“ vyzařují stejné poetické efekty.²⁰³

Karáskovy postavy vnímají minulou gotickou a barokní dobu jako plnou protikladů a podivností, ale také jako prostor, kam lze z moderní doby uniknout a pocítit klid.²⁰⁴ Na straně jedné jsou gotika či baroko jakýmsi paralelami moderny, na straně druhé tvoří opozici k ní. Nesmírné napětí, pramenící z této rozpornosti, je, jak se domnívá Řezníková, odrazem procesů tzv. modernizace okolo roku 1900.²⁰⁵

V kapitole zabývající se postavami jsme si uvedli, především u mágů, že se cítí být vykořeněni z doby, ve které žijí, přiklání se k okultním vědám a vyznačují se homosexualitou, vypjatou individualitou.²⁰⁶ To vše můžeme chápat jako odraz dobových společenských změn. Rozkolísání tradičních kategorií a skepse plynoucí z modernistického vědomí plurality a variability proudila až k představě chaosu jakožto archetypálního zdroje strachu.²⁰⁷ Právě gotický román v rámci žánru tímto způsobem umožňoval ventilovat různé „nenormálnosti“, na které jsme narazili při charakteristice postav.

²⁰² ŘEZNÍKOVÁ, Lenka. Gotická duše moderny. Gotika a gotický román v české literatuře přelomu 19. a 20. století. In: BLÜMLOVÁ, Dagmar, ed. a JIROUŠEK, Bohumil, ed. Čas moderny: studie a materiály. České Budějovice : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, 2006, s. 81.

²⁰³ Tamtéž.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 85.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 87.

²⁰⁶ Detailněji viz kapitoly o postavách mágů a svedených.

²⁰⁷ Tamtéž.

9 Český literární kánon a *Romány tří mágů*

V roce 2012 vydalo nakladatelství Volvox globator v jednom svazku *Romány tří mágů*. Text nebyl nijak okomentován, k čemuž se vyjádřil i Karel Kolařík, který se v českém kontextu Karáskovi věnuje snad nejsoustavněji: “Tím, že anonymní redaktoři nakladatelství Volvox globator zamlčeli veškeré informace o dějinách vydávaných textů (včetně dat jejich prvních vydání), rovněž znesnadnili čtenářskou orientaci a nemístně zjednodušili komplikovanou významovou stavbu, která vychází z konfrontace autonomních a cyklicky spjatých románů (tj. ze zohlednění jejich konstrukce v kontextu, resp. mimo kontext trilogie).”²⁰⁸ Poslední vydání je však opatřeno ilustracemi. V jedné z nich si nelze nevšimnout drobného nápisu „Manfred – Marcel – Adrian“ evokující trojjedinou magičnost románů. Je pozoruhodné, že právě u textu, který je takto souborně vydán dle našich informací poprvé, nenacházíme žádnou předmluvu či doslov. Bylo tedy záměrem vydavatelství nechat *Romány tří mágů* bez komentáře neboli „volně interpretovatelné“? Vlastní ucelená monografie věnující se Karáskovi zatím neexistuje a poznatky o *Románech tří mágů* jsou rozesety ve studiích a příspěvcích.²⁰⁹ Nyní se blíže soustředíme se na vztah českého literárního kánonu a „zapadlých“ *Románů tří mágů*.

Řekne-li se Jiří Karásek ze Lvovic, vybaví se většině čtenářů v první řadě jeho dekadentní poezie, především sbírka *Sodoma*, posléze novela *Gotická duše* a případně také Karáskova dráha literárněkritická, spojení s *Moderní revue* či sbírky Karáskovy galerie. Čím to, že další jeho prozaické dílo, třeba rozsáhlé *Romány tří mágů*, byly upozaděny, zapadly, a až v posledních letech se začíná zájem o ně obnovovat?

²⁰⁸ KOLAŘÍK, Karel. *Píše Karel Kolařík* [online]. Echa. Fórum pro literární vědu. Institut pro studium literatury.

²⁰⁹ Jedinou nám známou výjimku tvoří práce norského bohemisty Roara Lishaugena *Speaking with a Forked Tongue. Double Reading Strategies in Romány tří mágů by Jiří Karásek ze Lvovic*. Dizertační práce. Göteborg : Department of Slavic Languages at University of Gothenburg, 2008.

Pokusíme se nyní krátce zamyslet, proč stojí²¹⁰ *Romány tří mágů* mimo český literární kánon či dokonce ve stínu *Gotické duše* nebo básnických sbírek autora, které bývají uváděny jako „representativní díla“ Jiřího Karáska ze Lvovic.²¹¹

Petr A. Bílek klasifikuje tři kategorie děl majících potenciál projít selektivním filtrem vytvářejícím kanonický výčet. Jsou to „díla vnímatelsky podnětná, splňující naši představu o živém díle, jež prošlo zkouškou času a prokázalo významový potenciál, jenž jde nad rámec dobového kontextu časového i prostorového“, dále „texty vývojově podnětné, ztělesňující přerýv, posun, novost, jež se ukáže být vývojově produktivní“, a také „texty, jež umožňují vidět v nich ducha doby, tj. dobové ideologie či jiné hodnotové struktury [...], texty literárního „okraje“, jež jsou k dispozici, aby byly výkladovým činem vneseny do centra.“²¹² *Romány tří mágů* lze zařadit do první kategorie. Vzhledem k motivům vyskytujícím se v jednotlivých románech, ale i vzhledem k motivům propojujícím trilogii, kterými jsme se v této práci zabývali, soudíme, že tyto tři romány jsou dílem umožňujícím stále nové a nové interpretace, nabízí hru s modelovým čtenářem, a vzhledem k „vrstvení fikčního světa do rovin, jejichž vztahy zůstávají ne zcela zřetelnými i při pozorném čtení“ vyvolávají čtoucímu subjektu „základní znejistňovací princip“,²¹³ a jakousi interpretační volnost.

Jak si dokládáme citáty z dobových kritik,²¹⁴ na *Román Manfreda Macmillena* bylo nahlíženo jako na dílo, v němž Karásek uplatnil a vytříbil snad všechny prvky své předešlé tvorby. Trilogii tedy tvoří texty aspirující na to, aby rekapitulovaly

²¹⁰ Prézentního tvaru slovesa užíváme, neboť se domníváme, že trilogie se stále pohybuje, je-li vůbec možné tyto posuny zachytit, mimo český literární kánon.

²¹¹ Bereme na vědomí celé spektrum indicií, utvrzujících nás v tomto soudu, jako například: jaká díla jsou uváděna v literárněhistorických příručkách jako „vystihující“ tvorbu Karáska, jakým Karáskovým dílům celkově vzato je v těchto příručkách věnována pozornost či co se z těchto příruček dozvíme o trilogii *Románů tří mágů*? Především poslední z těchto otázek jsme se pokusili zmapovat v první kapitole a dospěli jsme k závěru, který můžeme zjednodušeně vyjádřit větou: „trilogie je marginalizována“.

²¹² Výchozí obrys navrhl Miroslav Červenka. BÍLEK, Petr A. Kánon, kanoničnost a kanonizace jako literárněhistorické konstrukty. In: BÍLEK, Petr A. a kol. Literatura a kánon. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a literární vědy, 2007, s. 16.

²¹³ PAPOUŠEK, Vladimír a kol. *Dějiny nové moderny: česká literatura v letech 1905–1923*. Praha : Academia, 2010, s. 141.

²¹⁴ Viz kapitola věnující se dobovému kontextu.

motivy typické pro Karáskovu tvorbu. Trilogie kromě množství otázek spojených s motivy, z nichž bychom jako nejvýrazněji vybočující a přesahující dobový společenský diskurz označili motivy homosexuality, navíc nastolila ráz „pošetilosti“.²¹⁵ Pokud budeme motivy homosexuality konfrontovat s tvrzením Vladimíra Papouška, že „text musí být pochopen a interpretován v souladu se strukturou hodnot dané doby a strukturou společenství“, a nelze-li toho dosáhnout „je často ostrakizován, pomíjen, tabuizován, posouván mimo dominanty kánonu,“²¹⁶ dospějeme k závěru, že právě ony popisy vztahů mezi muži jsou tím, co trilogii mohlo odsunout z kánonu. Úsudek si však můžeme zproblematizovat skutečností, že básnická sbírka *Sodoma* je těmito motivy prostoupena, a přesto o ní nemůžeme mluvit jako o zapadlé. Domníváme se, že mimoliterární vlivy jako společenský šok a tahanice s cenzurou zapříčinily „proslulost“ výše uvedené básnické sbírky. Když s časovým odstupem rozpracoval Karásek motivy homosexuality v rozsáhlejší prozaickém díle, nevzbudilo to takové reakce, protože uvedené motivy byly již známy z jeho předešlé tvorby.

Zvýšenému zájmu o *Romány tři mágů* v posledních letech dopomohla motivika oboupohlavnosti, na niž se soutěďuje queer theory jako na způsob zakódování homosexuality v textu. „Zdá se, že v každé době jistá témata, *imaga* či koncepty vytvářejí ve společnosti určitý podtlak svým chyběním, které je dáno buď jejich předchozí tabuizací, vytěsněním ze společenské pozornosti, nebo tím, že tato metafora a tento slovník prostě předtím neexistoval.“²¹⁷ Právě podtlak způsobený chyběním reprezentanta homoerotické literatury a kultury vedl k vyzdvihování Karáska. Téma „jiné sexuality“ postav v Karáskově trilogii je tím, co bylo po dlouhá léta tabuizováno a v posledních letech vyplouvá na povrch společenského povědomí. Badatelé nazírající na literaturu skrze kukátko zaostřené na společensko-kulturní konstrukce sexuálních identit přijali Jiřího Karáska ze Lvovic jako autora, jehož dílo bylo systematicky prostoupeno tematikou homosexuality. Jelikož jsou *Romány tři mágů* nejrozsáhlejším Karáskovým prozaickým dílem, je literárními badateli uplatňujícími teoretické rámce queer theory vnímáno jako jedno ze zásadních v rámci autorovy tvorby.

²¹⁵ Viz kapitola věnující se kompozici.

²¹⁶ PAPOUŠEK, Vladimír. Strategie kanonizace. In: JUNGMANNOVÁ, Lenka, ed. Česká literatura rozhraní a okraje. Praha : Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2010, s. 18.

²¹⁷ Tamtéž, s. 20.

Každé další vydání textu a hlavně „přechod do nové historické situace, kdy text přichází před jiné čtenáře a je znovu hodnocen (byť se znalostí tradice a v jistém typu předzjednaného rozumění), znamená kompletně nové vyjednávání, novou situaci nezajištěnosti, v níž dochází k stvrzování pozice textu či jejímu zpochybnění.“²¹⁸ *Romány tří mágů* byly v roce 2012 vydány v jednom svazku v nakladatelství Volvox globator. Text, vydaný po sedmaosmdesáti letech,²¹⁹ nebyl opatřen předmluvou ani doslovem. Zůstává tedy interpretačně zcela otevřen, což nenapomáhá k poodhalení pláště záhadnosti, který na něm leží jak tematicky, tak tím, že není adekvátně zrevidován.

Vyjednávání o pozici *Románů tří mágů* v kontextu české literatury stále probíhá. Vzhledem k tomu, že se tomuto dílu začíná věnovat pozornost, jak jsme poukázali v této práci, soudíme, že má trilogie nakročeno k tomu, aby si vyjednala místo v kontextu české literatury, nikoliv setrvala ve stínu.

Domníváme se, že *Romány tří mágů* v době svého vydání předběhly dobu, a to především zobrazením postav „vyšinutých snad ve všech směrech“. Nabouraly tak dobový společenskokulturní diskurz, který na jejich přijetí nebyl připraven. Významnou roli zde hraje též tematizace homoerotiky. *Romány tří mágů* by však neměly být vnímány a interpretovány poněkud jednostranně pouze jako příklady literatury, v níž se tematizuje homoerotika, byť jsme si vědomi toho, že není možné se od zahrnutí tohoto aspektu při interpretaci trilogie odpoutat. Interpretace by měla zohledňovat jiné motivické i kompoziční rysy trilogie. O toto zohlednění se nyní, ve shrnutí naší práce, pokusíme.

²¹⁸ PAPOUŠEK, Vladimír. Strategie kanonizace. In: JUNGMANNOVÁ, Lenka, ed. Česká literatura rozhraní a okraje. Praha : Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2010, s. 25.

²¹⁹ *Romány tří mágů* byly vydány každý samostatně, ale v navazující edici v letech 1924–1925 v nakladatelství Aventinum, konkrétně *Román Manfreda Macmillena* na jaře 1924, *Scarabeus* v únoru 1925, *Ganymedes* na podzim 1925. Samotný *Román Manfreda Macmillena* byl vydán ještě v roce 1993 v nakladatelství Pokorný. ZACH, Aleš. *Nakladatelská pouť Jiřího Karáska ze Lvovic*. Praha : Thyrus, 1994, s. 48.

10 Závěr

Cílem této práce bylo charakterizovat pozici *Románů tří mágů* v myšlení o literatuře, podrobit romány kompoziční a motivické analýze a zasadit je do kontextu dobového a žánrového. Na základě prozkoumání oblastí vymezených na počátku bádání můžeme odpovědět na otázky, které jsme si položili v úvodu: *Je oprávněné nazývat Karáskovy romány Román Manfreda Macmillena, Scarabeus a Ganymedes trilogií? Jaké motivické struktury tyto romány spojují? Proč stojí Romány tří mágů mimo český literární kánon?*

Kladnou odpověď na první otázku odůvodníme poznatky, k nimž jsme v práci dospěli a kterými zároveň odpovíme na otázku druhou. Nazývat *Román Manfreda Macmillena, Scarabeus* a *Ganymedes* trilogií je oprávněné. Romány vykazují kompoziční příbuznost (motto v prvním a třetím románu, prolog neboli vymykající se první kapitola v prvním a třetím románu, epilog v druhém románu), které se, jak dokládáme v kapitole Kompozice, v románech nevyskytují náhodně, ale záměrně. Románům je společný ráz pošetilosti, nastavený napětím mezi mottem a předmluvou prvního románu. Právě kompoziční podobnost udržuje i totožnou atmosféru.

Zásadní propojení románů spatřujeme v trojjedinečnosti hlavní postavy mága.²²⁰ Manfred, Marcel a Adrian jsou třikrát obměněnou toutéž postavou, převtělenou duší,²²¹ neboť jejich charaktery jsou natolik analogické, až se zdá, že každý ze tří románů má stejnou ústřední postavu, přizpůsobenou okolnostem změnou jména a zaměřením na jinou oblast okultismu (Manfred – středověká magie, Marcel – egyptská magie, magie jedů, Adrian – alchymie Rabiho Lva, golemská legenda). Obdobná paralela ústředních postav je patrná i v případě postav vedlejších, mladých křehkých manipulovatelných chlapců.

Trilogie je tvořena romány vystavěnými na schématu svůdce – svedený, přičemž tento vztah je vyjádřen opozitními postavami, postavou silného mága-

²²⁰ Karásek ve svých *Vzpomínkách* uvedl, že postava mága i jinocha z *Románů tří mágů* má předobraz v reálných mužích, s nimiž se stýkal. KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Vzpomínky*. Praha : Thyrsus, 1994, s. 148nn.

²²¹ Koncept reinkarnace duší v *Románech tří mágů* se objevil v *Dějínách nové moderny*. PAPOUŠEK, Vladimír a kol. *Dějiny nové moderny: česká literatura v letech 1905–1923*. Praha : Academia, 2010, s. 123.

svůdce a manipulovatelného hochu-svedeného. Tento základní vztah je modifikován dle dalších motivů nebo postav, v druhém a třetím románu dochází k rozšíření na schéma svůdce – svedený – svedený. Jeden typ postavy končí tragicky (v prvním románu svůdce-mág-Manfred, v druhém svedený-Oreste a svedený-Gaston, ve třetím románu svedený-Jörn, svedený-Radovan).

Paralelním motivem trilogie je přítomnost magické věci (obraz – první román, scarabeus a prsten – druhý román, papír s magickou formulí – třetí román) nebo dvojníka (Walter Mora – první román, oživlá socha Ganymeda – třetí román). Magická věc i dvojník zastávají zkázotvornou funkci, jsou jakýmsi médiem, které dovede postavu svedeného (konkrétně Gastona, Jörna a Radovana) ke smrti.

Paralelu vnímáme i v topoi Prahy a Benátek (Praha – první a třetí román, Benátky – druhý román). Obě města podporují atmosféru zašlé slávy a nynějšího zániku, tajuplnosti starých paláců a domů, jak jsme poukázali v příslušné kapitole.

Ještě dva motivy nemůžeme opomenout, neboť se také vyskytují v trilogii analogicky, a to motivy homosexuality (též se někdy nazývá jako oboupohlavnost či třetí pohlaví) a motivy okultismu. Homosexuální motivy jsou implicitní a zjevné. Dokreslují charakter postav, které se „nenormálností“ vymezují proti společenskému stereotypu v době vydání románů (a nutno říci, že možná i proti stereotypu v dnešní době, byť je společenský diskurz již značně pozměněn). Naopak motivy okultismu, zmínky o okultních knihách i osobnostech magie či alchymie odpovídají dobovému diskurzu. Pokud můžeme mluvit o tom, že autor do románů projikoval něco jemu vlastního, osobního, pak jsou to právě tyto motivy homosexuality a okultismu (Karáskova orientace byla veřejně známa; byl též členem okultní společnosti, předpokládáme tedy, že se v této problematice orientoval).

Z důvodů, které jsme si v odpovědi na první dvě otázky uvedli, se domníváme, že romány byly promyšleně komponovány jako trilogie.

Co se žánrové specifikace týká, přiřadit k *Románům tří mágů* pojem gotický román je na místě, právě tento žánr totiž umožňuje vykreslit charaktery vyšinutých šlechticů, užít motivů starých paláců nebo dvojníků. V Karáskově případě se však jedná o jakousi modifikovanou verzi gotického románu, tedy ne gotický román v pravém slova smyslu.²²²

²²² V *Dějínách nové moderny* zmiňují aktualizaci gotického románu. PAPOUŠEK, Vladimír a kol.

Dějiny nové moderny: česká literatura v letech 1905–1923. Praha : Academia, 2010, s. 123.

Jsme si vědomi toho, že na otázku, proč *Romány tři mágů* stojí mimo český literární kánon, lze odpovědět jen s obtížemi. K erudovanější odpovědi bychom zajisté došli, kdybychom se věnovali soustavně pouze proměnám existence trilogie v dějinách české literatury. Na základě poznatků soustředěných v kapitole o pozici Karáska a *Románů tří mágů* v myšlení o literatuře můžeme tvrdit, že trilogii není věnována v rámci literární historie velká pozornost, že jsou marginalizovány. Vydání trilogie neprovázal společenský šok, jako tomu bylo při vydání básnické sbírky *Sodoma*, nemohla se proto dostat do povědomí jako něco vyloženě rozporuplného. V dobové kritice *Románu Manfreda Macmillena* Otakar Theer upozorňoval na jakýsi úzký profil čtenářů, kteří porozumí pošetilosti knihy.²²³ Soudíme, že trilogie stojí mimo kánon z důvodu nepřijetí tehdejšími společenskými kruhy kvůli palčivému tématu zpracovávanému v rozsáhlejší próze a následnému několik desetiletí dlouhému opomíjení, ať už knižní produkcí (romány byly vydány naposledy v letech 1924-1925 a poté až v roce 2012), tak literárními vědci (zde se ovšem vtírá další otázka: proč není Jiřímu Karáskovi věnována monografie, když dílčích studií a článků o jeho jednotlivé tvorbě není zrovna málo).

Při našem bádání jsme polemizovali a priori s queer theory, neboť toto pojetí zohledňuje pouze jeden motiv jako dominantní a může tak zastiňovat motivy ostatní, stejně zásadní. Vzhledem ke skutečnosti, že dílčí studie a příspěvky z časopisů se zabíraly předmětem naší práce spíše okrajově nebo se věnovaly jen jednomu jejímu rysu, polemizovali jsme často (a nebo jsme nepolemizovali vůbec, protože nebylo s kým) jen s pojetím jednoho elementu, jako například v případě Zdeňka Smolky a jeho rozdělení subjektů nebo v případě charakteristik *Románů tří mágů* z literárněhistorických či slovníkových příruček, které se nám zdály být příliš zjednodušující.

Postupné znovuobjevování trilogie jakoby napovídalo, že je načase, aby došlo k hluboké revizi *Románů tří mágů*, a trůfáme si říct, že též Karáskova díla vůbec. Tato bakalářská diplomová práce nastínila jednu z cest, jak by takové přezkoumání mohlo vypadat.

²²³ Viz pokapitola Dobová kritika.

ANOTACE

Autorka: Adéla Hazuchová

Katedra a fakulta: Katedra bohemistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

Název bakalářské diplomové práce: Romány tří mágů Jiřího Karáska ze Lvovic

Vedoucí bakalářské diplomové práce: Mgr. Jana Vraiová, Ph.D.

Počet znaků: 117 011

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 50

Klíčová slova: česká literatura 20. století, Jiří Karásek ze Lvovic, Romány tří mágů, Román Manfreda Macmillena, Scarabeus, Ganymedes, dekadence, démonie, homosexualita, okultismus

Anotace bakalářské diplomové práce: Bakalářská diplomová práce se zabývá trilogií *Románů tří mágů* Jiřího Karáska ze Lvovic. Pozornost je věnována pozici autora v rámci literární historie se zaměřením na uvedenou trilogii. *Román Manfreda Macmillena*, *Scarabeus* a *Ganymedes* jsou podrobeny analýze na metodologickém podkladu *Poetiky literárního díla 20. století* Daniely Hodrové a zasazeny do kontextu doby a žánru. Shrnutí všech poznatků umožňuje poukázat na kompoziční a motivickou příbuznost románů a uvažovat o tom, proč stojí trilogie mimo český literární kánon.

Abstract: Bachelor thesis engages in trilogy *Romány tří mágů* written by author Jiří Karásek ze Lvovic. Main attention is paid to the position of author within literary history with particular focus on above mentioned trilogy. Novels *Román Manfreda Macmillena*, *Scarabeus* and *Ganymedes* are further analysed on the basis of methodological approach according to *Poetika literárního díla 20. století* written by Daniela Hodrová and is further implanted into historical and genre context. Evaluation of analysed aspects and gathered knowledge about the novels enables to point out the compositional and motivic affinity of author's work and therefore allows to consider reasons why was this trilogy eliminated from the Czech literary canon.

RESUMÉ

Jiří Karásek ze Lvovic is an author connected to Czech decadence, journal *Moderní revue* and impressionistic criticism. *Román Manfreda Macmillena* (1907), *Scarabeus* (1908) and *Ganymedes* (1925) are unified into trilogy named *Romány tři mágů* which represents Karásek's largest prosaic work. Trilogy contains almost all Karásek's motives presented in his previous works as for instance decadent enthusiasm against modern science, androgynism, new romanticism motives, individualism, aristocratism as well as Catholicism reduced to solemnity. Nevertheless *Romány tři mágů* are neglected part of Karásek's work. The trilogy lacks deeper literary-historical and literary-theoretical research.

This thesis puts effort to characterize position of *Romány tři mágů* in literary thinking, puts novels into compositional and motivic analyses and fits them into historical and genre context. Further it is possible to answer the questions: Is it competent to entitle Karásek's novels *Román Manfreda Macmillena*, *Scarabeus* and *Ganymedes* as trilogy? Which motivic structures connect these novels? Why are *Romány tři mágů* excluded from the Czech literary canon?

Novels indicate compositional affinity. Main character of the novels is triple-unique magician. Manfred, Marcel and Adrian represent three times reincarnated soul. Their characters are analogical, adjusted to circumstances by alteration of name and focus on different part of occultism (Manfred – medieval magic, Marcel – Egyptian magic, magic of poisons, Adrian – alchemy of Rabi Lev, golem's legend). Character of three times seduced fragile boy is also triple-unique (Francis, Gaston, Radovan).

Trilogy is composed of the scheme of the seducer – the seduced one. This relationship is expressed by contradictive characters, character of powerful magician-the seducer and manipulable boy-the seduced one. Basic relationship is modified according to further motives or characters for example extension for scheme the seducer – the seduced one – the seduced one. Feature of tragic end for one of the characters applies in this trilogy (in the first novel, the seducer-magician Manfred, in the second novel – the seduced one Oreste and also the seduced one Gaston, in the third novel – the seduced one Jörn as well as the seduced one Radovan).

Magical object or double that causes death of one of the heroes is common feature included in all three novels. Crucial role is also assigned to place of the story (Prague – first and third novel, Venice – second novel). Prague and Venice symbolize the mood of past glory and present doom with their mystery of old palaces and houses.

Trilogy can be entitled as actualization of gothic novel, because this genre takes place in gloomy environment and characters in the novel are abnormal.

Topic „other sexuality“ of characters in Karásek's trilogy had been tabooed for a long time. In recent years this topic returns back in sociable consciousness. Scholars and researchers examining literature through queer theory accepted Jiří Karásek ze Lvovic as valuable author.

Romány tři mági are considered as being fortimed, regarding representation of characters „bonkers in all possible aspects“. Thus they shook sociable-cultural period discourse, which was not ready to accept them. Important aspect is also topical representation of gay-erotic. Interpretation must consider also motivic and compositional structures of the trilogy.

Gradual rediscovery of the trilogy indicates arrival of period when it shall be necessary to make deep revision and research of *Román tři mági* together with all Karásek's work. This bachelor thesis outlined one of possible ways, how could similar re-research and revision look like.

SEZNAM LITERATURY

Primární:

- ♦ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Romány tří mágů*. Vyd. ve Volvox Globator 1. Praha: Volvox Globator, 2012. 461 s. ISBN 978-80-7207-839-4.

Sekundární:

Články z časopisů

- ♦ KOLAŘÍK, Karel. Básnické dílo Jiřího Karáska ze Lvovic z hlediska knižní kultury. *Zprávy spolku českých bibliofilů*. 2005, č. 1, s. 3–15.
- ♦ KOLAŘÍK, Karel. Poetika druhého básnického období Jiřího Karáska ze Lvovic. *Česká literatura*. 2003, roč. 53, č. 3, s. 324–361.
- ♦ KOLAŘÍK, Karel. Raná tvorba Jiřího Karáska ze Lvovic. *Česká literatura*. 2006, roč. 56, č. 5, s. 605–635.
- ♦ LISHAUGEN, Roar. Jiří Karásek ze Lvovic. *Slovo a smysl : časopis pro mezioborová bohemistická studia*. 2010, roč. 7, č. 14, s. 235–238. ISSN 12147915.
- ♦ LISHAUGEN, Roar. Ta pravá, ta naše literatura: Jiří Karásek ze Lvovic jako zakladatel české homosexuální literatury. *Souvislosti. Revue pro literaturu a kulturu*. 2003, roč. 14, č. 4, s. 56–69. ISSN 0862-6928.
- ♦ NAGY, Petr. Česká dekadence a okultismus. *Půlnoční expres. Listy pro odvrácenou tvář umění* [online]. 30. 3. 2013 [cit. 2013-03-30]. 2013, č. 1, s. 2–4. Dostupné z: http://media.wix.com/ugd//609552_b74fe346cb8be24c44f8230ba2c0300e.pdf
- ♦ NAGY, Petr. Karáskovy Romány tří mágů. *Půlnoční expres. Listy pro odvrácenou tvář umění* [online]. 30. 3. 2013 [cit. 2013-03-30]. 2013, č. 1, s. 6–9. Dostupné z: http://media.wix.com/ugd//609552_b74fe346cb8be24c44f8230ba2c0300e.pdf
- ♦ NOVÁK, Arne: Jiří Karásek ze Lvovic. Román Manfreda Macmillena. *Přehled. Týdeník věnovaný veřejným otázkám*. 1906/1907, roč. 5, č. 5, s. 892–893.
- ♦ PUTNA, Martin C. Karáskovské meditace. Gotika, baroko, dekadence. *Literární noviny*. 1992, roč. 3, č. 10, s. 5.

- ♦ PUTNA, Martin C. Poetika homosexuality v české literatuře. *Neon* [online]. 30. 3. 2013 [cit. 2013-03-30]. 2000, roč. 1, č. 5, s. 43–48. Dostupné z: <http://www.martinreiner.cz/public/neon/8.pdf>
- ♦ PYTLÍK, Radko. Jiří Karásek a problém dekadence. *Česká literatura*. 1974, roč. 22, č. 6, s. 556–557.
- ♦ SMOLKA, Zdeněk. Subjekty v tvorbě Jiřího Karáska ze Lvovic. *Tvar*. 1997, roč. 8, č. 3, s. 6.
- ♦ THEER, Otakar. Jiří Karásek ze Lvovic a jeho nová kniha. *Lumír : měsíční revue pro literaturu, umění a společnost*. 1907, roč. 36, č. 2, s. 51–59.
- ♦ VÉVODA, Rudolf. Dobový kontext Karáskova vystoupení. *Neon* [online]. 30. 3. 2013 [cit. 2013-03-30]. 1999, roč. 0, č. 1, s. 64–69. Dostupné z: <http://www.martinreiner.cz/public/neon/3.pdf>

Příspěvky ze sborníků

- ♦ BÍLEK, Petr A. Kánon, kanoničnost a kanonizace jako literárněhistorické konstrukty. In: BÍLEK, Petr A. a kol. *Literatura a kánon*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a literární vědy, 2007, s. 7–18. ISBN 978-80-7308-193-5.
- ♦ HEMELÍKOVÁ, Blanka. Tělo jako přečin proti veřejné mravnosti. Sbírká Sodoma Jiřího Karáska ze Lvovic a literární cenzura. In: *Tělo a tělesnost v české kultuře 19. století*. Praha : Academia, 2010, s. 94–99. ISBN 978-80-200-1833-5.
- ♦ IVANKOVIĆ, Katica. Touha po rodové identitě : Jiří Karásek ze Lvovic. In: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis: Studia Moravica VI Symposiana* [online]. 30. 3. 2013 [cit. 2013-03-30]. Olomouc : Univerzita Palackého, 2008, s. 19–23. ISBN 8024408457. Dostupné z: <http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/sborniky/2008/SMVII/5.pdf>
- ♦ KUDRNÁČ, Jiří. Česká dekadence. Příspěvek k hledání jejího typu. In: Pospíšil, Ivo, ed. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada literárněvědná (D). Studia minora Facultatis philosophicae Universitatis brunensis. Series scientiae litterarum*. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Brno : Masarykova univerzita, 1982, roč. 31, č. 29, s. 67–74.
- ♦ LISHAUGEN, Roar. Za humny společenské konvence. Dílo Jiřího Karáska ze Lvovic ve světle queer. In: Stanislava Fedrová, ed. *Otázky českého kánonu* [online]. 30. 3. 2013 [cit. 2013-03-30]. Praha : Ústav pro českou literaturu, 2006,

s. 372–380. ISBN 808-5778-513.

Dostupné z: <http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/sborniky/kongres/tretiI/38.pdf>

- ♦ PAPOUŠEK, Vladimír. Restylizace kánonu. In: BÍLEK, Petr A. a kol. Literatura a kánon. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a literární vědy, 2007, s. 31–42. ISBN 978-80-7308-193-5.
- ♦ PAPOUŠEK, Vladimír. Strategie kanonizace. In: JUNGMANNOVÁ, Lenka, ed. Česká literatura rozhraní a okraje. Praha : Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2010, s. 17–26. ISBN 978-80-85778-71-7.
- ♦ PYNSENT, Robert B. Dekadentní národ: politické názory Arnošta Procházky a Jiřího Karáska ze Lvovic. In: PYNSENT, Robert B. a POSPÍŠIL, Jan, ed. Ďáblové, ženy a národ: výbor z úvah o české literatuře. Praha : Karolinum, 2008, s. 329–351. ISBN 978-80-246-1363-5.
- ♦ ŘEZNÍKOVÁ, Lenka. Gotická duše moderny. Gotika a gotický román v české literatuře přelomu 19. a 20. století. In: BLÜMLOVÁ, Dagmar, ed. a JIROUŠEK, Bohumil, ed. Čas moderny: studie a materiály. České Budějovice : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, 2006, s. 71–90. ISBN 80-7040-865-0.

Studie a ostatní odborná literatura

- ♦ BEDNAŘÍKOVÁ, Hana. *Česká dekadence: kontext, text, interpretace*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000. 133 s. ISBN 80-85959-66-6.
- ♦ BREISKY, Arthur. *Kvintesence dandysmu* [online]. 4. 4. 2013 [cit. 04-04-2013]. Přepis podle BREISKY, Arthur. *Kvintesence dandysmu*. Brno : Nakl. “Zvláštní vydání”, 1993. Dostupné z: <http://www.katolicka-dekadence.cz/?p=23>
- ♦ HODROVÁ, Daniela a kol. -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Vyd. 1. Praha : Torst, 2001. 865 s. ISBN 80-7215-140-1.
- ♦ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří a kol. *Vzpomínky*. 1. vyd. Praha : Thyrsus, 1994. 278 s. ISBN 80-901774-0-9.
- ♦ KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Upřímné pozdravy z kraje květů a zapadlých snů : dopisy adresované Marii Kalašové z let 1903-1907*. Vyd. 1. Příbram : Pistorius & Olšanská ; Litomyšl : Paseka, 2007. 87 s. ISBN 9788071858287.
- ♦ KOLAŘÍK, Karel. *Věčné jinošství Jiřího Karáska ze Lvovic*. Abstrakt dizertační práce [online]. Praha : Ústav české literatury a literární vědy Filozofické fakulty

Univerzity Karlovy v Praze, 2012. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/25764/?lang=cs>

- ♦ KOLAŘÍK, Karel. *Píše Karel Kolařík* [online]. 4. 4. 2013 [cit. 04-04-2013]. Echa. Fórum pro literární vědu. Institut pro studium literatury. Dostupné z: <http://www.i-psl.cz/index.php?id=182&menu=echa&sub=echa&str=aktualita.php>
- ♦ LIPANSKÝ, Jetřich. *Jiří Karásek ze Lvovic: essay*. Veselí p. Čepí : Edice Izmael, 1929. 31 s.
- ♦ LISHAUGEN, Roar. *Speaking with a Forked Tongue. Double Reading Strategies in Romány tří mágů by Jiří Karásek ze Lvovic*. Dizertační práce. Göteborg : Department of Slavic Languages at University of Gothenburg, 2008.
- ♦ MARIA, Jaroslav. *Karásek. Črty povšechné*. In: Korále. Praha : Sfinx, 1932. 161 s.
- ♦ MERHAUT, Luboš. *Cesty stylizace : stylizace, "okraj" a mystifikace v české literatuře přelomu devatenáctého a dvacátého století*. 1. vyd. Praha : Ústav pro českou literaturu AV ČR, 1994. 232 s. ISBN 8085778033.
- ♦ PAPOUŠEK, Vladimír a kol. *Dějiny nové moderny: česká literatura v letech 1905–1923*. Vyd. 1. Praha : Academia, 2010. 627 s. ISBN 978-80-200-1792-5.
- ♦ PETRUŽELKOVÁ, Alena a kol. *Knihovna Karáskovy galerie a její světy*. Vyd. 1. Řevnice : Arbor vitae, 2011. 230 s. ISBN 978-80-7467-002-2.
- ♦ PIHERTOVÁ, Vítězka. *Praha Jiřího Karáska ze Lvovic : problémy dekadence a demonie*. Praha : Tiskem "Politiky" v Praze, 1923. 19 s.
- ♦ PUTNA, Martin C. a kol. *Homosexualita v dějinách české kultury*. Vyd. 1. Praha : Academia, 2011. 494 s. ISBN 978-80-200-2000-0.
- ♦ SEZIMA, Karel. *Psychická dobrodružství*. In: Podobizny a reliefs : studie o domácí próse soudobé. Praha : Kočí, 1919. 269 s.
- ♦ URBAN, Otto M. *V barvách chorobných: idea dekadence a umění v českých zemích 1880-1914*. Praha : Obecní dům, 2006. 409 s. ISBN 80-86339-35-1.
- ♦ ÚSTAV PRO ČESKOU LITERATURU a PETRBOK, Václav, ed. *Sex a tabu v české kultuře 19. století*. Vyd. 1. Praha : Academia, 1999. 244 s. ISBN 80-200-0685-0.
- ♦ ZACH, Aleš. *Nakladatelská pouť Jiřího Karáska ze Lvovic*. 1. vyd. Praha : Thyrsus, 1994. 52 s. ISBN 8090177417.

Slovníkové příručky

- ♦ HOMOLOVÁ, Květa a kol. *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století: Slovníková příručka*. Vyd. 2. Praha : Československý spisovatel, 1973. 381 s.
- ♦ HRABÁK, Josef, JEŘÁBEK, Dušan a TICHÁ, Zdeňka. *Průvodce po dějinách české literatury*. 1. vyd. Praha : Orbis, 1976. 511 s.
- ♦ LEHÁR, Jan a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. 2., dopl. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2008. 1082 s. ISBN 978-80-7106-963-8.
- ♦ MACHALA, Lubomír a kol. *Panorama české literatury: literární dějiny od počátku do roku 1989* [DVD-ROM]. 2. přeprac. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2008. ISBN 978-80-244-2070-7.
- ♦ MENCLOVÁ, Věra, ed. a kol. *Slovník českých spisovatelů*. 1. vyd. Praha : Libri, 2000. 743 s. ISBN 80-7277-007-1.
- ♦ MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha ; Litomyšl : Paseka, 2004. 697 s. ISBN 807185669X.
- ♦ MOHYLA, Otakar, ed. a kol. *Slovník českých spisovatelů*. 1. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1964. 625 s.
- ♦ MUKAŘOVSKÝ, Jan, ed. *Dějiny české literatury*. 1. vyd. Praha : Victoria, 1995. 714 s. ISBN 80-85865-48-3.
- ♦ NOVÁK, Jan Václav. *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*. 5. vyd. Brno : Atlantis, 1995. 1804 s. ISBN 80-7108-105-1.
- ♦ OPELÍK, Jiří, ed. a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. Díl 2., sv. II*. 1. vyd. Praha : Academia, 1993. ISBN 80-200-0469-6.